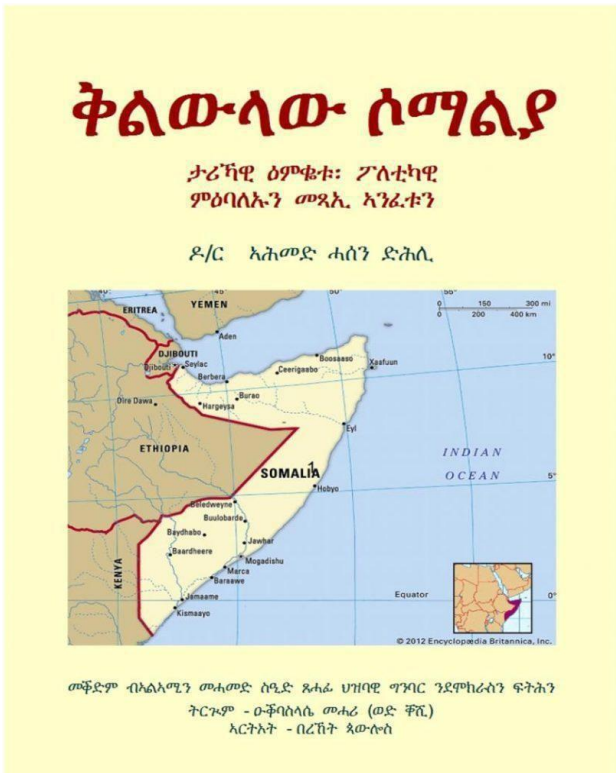

ቅልውላው ሶማልያ
ሐሙሻይ ክፋል
መርገጺታት ኢትዮጵያ፡ ኬንያ፡
አመሪካ፡ ኤርትራን ቱርክን

መቼድም ብሉልላሚን መሓመድ ስዒድ ጸሐፊ ህዝባዊ ግንባር ንደምከራትን ፍትሕን ትርጉም - ዐቕባላሴ መሐሪ (ወድ ቐሺ) አርትስት - በረኸት ጳውሎስ

መጻሕፍት

1-ባህጊ ኢትዮጵያ ንሶማልያ ካብ እዋንቲ ኣብ 19 ክፍለ ዘመን ንዘመናዊት ኢትዮጵያ ዝመስረተ ሃጻይ ምኒልክ ዝጀመረ ኾይኑ፡ ክሳብ 20ን 21ን ክፍለ ዘመን ኣብ እዋን ሃጻይ ሃይለ ሰላሴ፡ መንግስቱ ሃይለማርያም፡ መለስ ዜናውን ሃይለ ማርያም ደሳለኝን እውን ቀጸሉዮ። ኣብ መንጎ ክልቲኦም ሃገራት ቅሉዕ ውግእ ተኻይዱ። ኢትዮጵያ ብ2006 ኣብ ልዕሊ ሶማልያ ወራር ከተካይድ እንክላ፡ ብ2016 ድማ ተቐሲባ ወጸት። ብ2018 ዶክተር ኣብዪ አሕመድ ኣብ ስልጣን ምስ መጸ፡ መርገጺ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ መሰረታዊ ለውጢ ኣርእዮ።

2- ፖሊሲ ኬንያ ኣብ ሶማልያ ካብ ሱሳታት ናይ ዝሓለፈ ክፍለ ዘመን'ዩ ጀሚሩ። ኬንያ፡ ሶማልያ ነቲ “ሶማል ኬንያ” እትብሎ ዞባ ሰሚናዊ ዶብ

ክትሓትት'ያ ብምባል ክትሰግእ ጸኒሓ። ፖሊሲ ኬንያ፡ ባርዕ “ምንቅስቃስ ሸባብ ኣልሙጃሂዲን” ኣብ ውሽጢ መሬት ኬንያ ንክይልሕም፡ ጸገማት ማያዊ ዶብ ክልቲአን ሃገራትን ምሕንጻጽ፡ ኣብቲ ምስ ኬንያ ዚዳውብ ዞባ ጁባላንድ ዚህሉ ፓለቲካዊ ኩነታት ጽልዋ ንክህልዎ ዚብገስዮ።

3-ኣቓልቦ ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ ኣብ ሶማሊያ ኣብ እዋንቲ ብዋሺንተንን ሞስኮን ዚምራሕ ዝነበረ ዝሓል ኩናት ፖለቲካውን ስትራቴጂያውን ውድድር ቅድሚ ምሓዙ፡ ካብ እዋን ካልኣይ ኩናት ዓለምዮ ጀሚሩ። ስርዓት ፕረዚደንት ስያድ ባረ ኣብ መጀመርታ ስልጣኑ፡ ምስ ሕብረት ሶቬት ነበርዮ ኪዳን ገይሩ። ድሕርቲ ኣብ መንጎ ሶማሊያን ኢትዮጵያን ብ1977 ዝተካየደ ኩናት፡ ሞስኮ ኣብ ጎኒ ስርዓት መንግስቲ ሃይለማርያም ብምቕም፡ ንረብሓኣ ቀጥታዊ ወተሃደራዊ ምትእትታው ስለ ዝገበረት፡ መቓድሾ ምስ ዋሺንተን ኪዳን ንክትገብር ወሰነት።

4-ዝምድና ኤርትራን ሶማሊያን ኣብ እዋን ሓርነታዊ ቃልሲ፡ ካብ 1961 ክሳብ 1991 ኣብ ዘሎ እዋንዮ ዝያዳ ደልዲሉ። ሶማሊያ ኣብ ኩሉ መዳያት ኣብ ጎኒ ናጽነታውን ሓርነታውን መሰል ህዝቢ ኤርትራ ብምጻን ሓጊዛያ። ኤርትራ ድሕሪ ሓርነታ ብቐጥታ ኩናት ሓድሕድ ሶማላውያን ኣሕዋት ንምውጋድ ጭቡጥ ዲፕሎማሲያዊ ጻዕሪ ኣካይዳ። ብዘይካዚ ሃገረ ኤርትራ ንሓድነት፡ ሰላም፡ ሉኣላውነትን ርግኣትን ሶማሊያ ኣበርቲዓ ሰሪሓ።

5-መሰረት ዝምድና ሶማሊያን ቱርኪን ኣብ 19 ክፍለ ዘመን ኣብ እዋን ዑስማናውያንዮ ጀሚሩ። እንተኾነ ህልው ኣቓልቦ ኣንካራ ኣብ ሶማሊያ፡ ረጀብ ጠይብ ኣርዶጋን ቀዳማይ ሚኒስተር እንከሎ ኣብ ዘካየደ ዑደትዮ ጀሚሩ። ጸኒሖ ድማ እቲ ዝምድና ስትራቴጂያዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ወተሃደራዊ፡ ቍጠባዊ፡ ባህላውን ሃይማኖታውን ዕምቄት ብምሓዝ ኪምዕብል ክኢሉ።

ምዕራፍ ሓደ

ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ኣብ ግዜ ምኒልክ፡

ሃይለ ስላሴ፡ መልስ ዜናውን ሃይለ ማርያም ደሳለኝን ኣብዩ ኣሕመድን

ንሽግር ሶማልያ ዝሓላለኹ ረጅሒታት ድሕሪ ምቕራብ፡ ስዒቡ ተራ ናይ ነፍስ ወከፍ ሃገር ንምንጻር፡ ፖሊሲታት ኢትዮጵያ፡ ኣመሪካን ኤርትራን ኣብ ልዕል'ቲ ንህላወ ቐርኒ ኣፍሪቃ ኣስጋኢ ኮይኑ ዘሎ ሽግር ሶማልያ ኪትንተንዮ። እቲ ዕላማ ነቶም ፖለቲካዊ ኣጀንዳኦምን ሃገራዊ ጸጥታዊ ረብሓታቶምን ኣብ ሶማልያ ንምርግጋጽ ኣብ ትሕቲ ዘበለጭልጭ ጭርሖታት ተሓቢኦም ንሕጋዊ፡ ፖለቲካውን ታሪኻውን መርትዖታት ከጥፍኡ ዝተፈላለዩ ኣገባባት ዚጥቀሙ ወገናት ዕድል ንምክላእ እዮ።

ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ

ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ኣብ'ዚ እዋን'ዚ ዝተቐልቀለ ሓድሽ ተርእዮ ኣይኮነን፡ ኣብ መወዳእታ 19 ክፍለ ዘመን ዝጀመረ ነዊሕ ሱር ዘሎዎዮ። ይኹን እምበር እዚ ጉዳይ'ዚ ዝተሓላለኸ ብምዃኑ፡ ኣካል ናይ'ዚ ሕጂ ዚካየድ መጽናዕት'ውን ስለ ዘይኮነ፡ ነቲ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ዘሎ ጽልዋ ብሓደ ወገን፡ ኣብ ኣህጉራዊ መዳይ ድማ ቦቲ ኻልእ ንምብራህ፡ ቀንዲ ታሪኻዊ ማዕርፎታቱ ኪቐርብዮ። ኢትዮጵያ ካብ ንግስነት ሸዋ 896-1289 ጀሚሩ ክሳብ ንግስነት መስራቲ ዘመናዊት ኢትዮጵያ ሃጻይ ምኒልክ 1884-1913፡ ስርዓት ሃጻይ ሃይለ ስላሴ 1930-1974፡ ናይ ምስፍሕፋሕ ባህርይ ዝነበራ ሃገር እያ። ስርዓት ኮሎኔል መንግስቱ ሃይለማርያም -1974-1991- ስርዓት መለስ ዜናዊ - 1991-2012- ከምኡ'ውን ስርዓት ሃይለማርያም ደሳለኝ -2012-2018- እዚ ባህርይ'ዚ ኣይገደፎምን። ኣብ'ዞም ስርዓታት ኢትዮጵያ እዚኣቶም፡ ታሪኽ ብስነ መገታዊ ኣገባብ ዚገባዝ ዘይኮነ እናተደጋገመ ዚኸይድ እዮ። እዞም ስርዓታት እዚኣቶም፡ ካብ መወዳእታ 19 ክፍለ ዘመን ጀሚሩ ክሳብ 21 ክፍለ ዘመን፡ ሓባራዊ ረጅሒኦም ግፍዕን ዓመጽን ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያን ዞባን ምፍጻም፡ ምስፍሕፋሕ ኣብ ጎረባብቲ ሃገራት ምክያድን ኣህጉራዊ ኣጀንዳ ኣብ ዞባ ቐርኒ ኣፍሪቃ ንምትግባር መሳርሒ ናይ ወጻኢ ሓይሊ ምዃንን እዮ።

1-ሃጸይ ምኒልክ 1884 -1913

ሃገራት ኤውሮጳ አብ ጉባኣ በርሊን 1884-1885 ንክፍለ ዓለም አፍሪቃ ተሰማሚዐን ኪመቓቐላኣ አብ ዝተበገሳሉ እዋን፡ ዳግማዊ ምኒልክ ብ1887 ንኸተማ ሃረር ወሪሩ ሒዙ። ምስ ሶማላውያን ደማዊ ኹናት ድሕሪ ምክያድ ድማ ተቈጻጸርዋ። ሃገራት አፍሪቃ ብመሰረት ሚዛን ሓይሊ ናይተን ጸጋታተን ንምምዘማዝ አብ መንጎኡን ስምምዓትን ውዕላትን ዝገብራ ዝነበራ መግዛእታውያን ሃገራት ኤውሮጳ፡ ናይ መወዳእታ መልክዐን እናሓዛ ከይደን። እቲ ንዶብ ሃገራት አፍሪቃ ዚምልከት መግዛእታዊ ውዕል፡ አብ'ቲ ብ1964 አብ ምስሪ ዝተቐንጐ ጉባኣ መራሕቲ ውድብ ሓድነት አፍሪቃ ብወግዒ ጸዲቐ። አብ ጽልእን ቅርሕንትን ዝተሰረተ ተዘክሮታት ኢትዮጵያን ሶማልያን ቅድሚ ጉባኣ በርሊን፡ አብ መወዳእታ 19 ክፍለ ዘመን ዝጀመረ ኾይኑ፡ ዝኾነ ይኹን ወጥሪ ወይ ባርዕ እንተ ኣጋጢሙ ታሪኻውን ፖለቲካውን መልክዕ ኪሕዝ ግዜ ኣይወስደሉንዮ።

2-ሃጸይ ሃይለ ስላሴ 1930-1974

ሃጸይ ሃይለ ስላሴ ዘመነ መግዛእቱ ሓንሳብን ንሓዋሩን ከም ዘብቅዕ ብምዝንጋዕ፡ ከም ኩሎም ቅድሚኡ ዝነበሩ ስርዓታት ኢትዮጵያ ብሓገዝ ብሪጣንያን ሕቡራት መንግስታት ኣመሪካን ብዋጋ ጎረባብቱ ዝኾነ ሃገራት፡ ኤርትራ፡ ጂቡቲ፡ ሶማልያን ሱዳንን ኢምበራጦርያኡ ንምስፋሕ ተጓይዮ። ይኹንምበር፡ ብዋጋ ጎረባብቲ ሃገራት ምስፍሕፋሕ ዚክኣል ኣይኮነን። ምክንያቱ ዶብ ሃገራት ተቐባልነቱን ግብራዊ ሓቅነቱን ብዘየገድስ ታሪኻዊ፡ ሕጋውን ፖለቲካውን መሰረት ዘሎዎ ውሁብ ሓቂ ስለ ዝኾነ። ንኣህጉራዊ ሕግታት፡ ንቐርተራት ውድብ ሓድነት አፍሪቃ ነበር፡ ሕብረት አፍሪቃን ውድብ ሕቡራት ሃገራትን ከይተጣሕሰ ዚሰገር ጉዳይ ኣይኮነን። ኣማእት ኣሸሓት ኢትዮጵያውያን ብጥሜት ዘህለቐን ፖለቲካዊ፡ ቍጠባውን ባህላውን መሰላቶም ንዝሓቱ ኢትዮጵያውያን ብጭካነ ዝቐተለን ሃጸይ ሃይለ ስላሴ፡ ብሓገዝን ውዲትን ብሪጣንያን ኣመሪካን ብ1948 ንሶማል ኣጋዴን፡ ብ1962 ድማ ንኤርትራ አብ ኢምበራጦርያዊ ስርዓቱ ጸንቢርወን። ሚኒስተር ጉዳይ ወጻኢ ኣመሪካ ዝነበረ ጆን ፎስተር ዳላስ ከም ዝበሎ፡ እቲ ምክንያት፡ ኢትዮጵያ “ዓርኪ” ዋሺንተን ስለ

ዝኾነት እዩ። እቲ ጆን ፎስተር ዝተዛረበሉ “ዕርክነት” ብፍላይ ንረብሓ ኣመሪካ፡ ብሓፈሻ ድማ ንሃገራት ምዕራብ ዘገልግል ኮይኑ፡ ነዚ ረብሓዚ ካብ ቤተ መንግስቲ ብዘይሓልፍ ቊሩብ ቊራቦ ሓገዝ፡ ኢትዮጵያ’ያ እተተግብሮን እትዕቅቦን።

ከም ዚፍለጥ ኣስፋሕፋሒ ድሌት ስርዓት ሃጺይ ሃይለ ስላሰ፡ ንዞባ ኡጋዴን ኣብ ምጽንባር ጥራይ ዝተወሰነ ዘይኮነ፡ ንምልእቲ ሶማልያ ንምውሓጥዮ ዕላማኡ ነይሩ። ነዚ ዘረጋግጸልና ሓቂ ድማ ኢትዮጵያ ክትዕወት ኣይከኣለትን እምበር፡ ብ1960 “ሶማልያ ኣካል ንግስነት ኢትዮጵያ’ያ” ብዚብል ምጉት ንናጽነታ ተቓዊማ እያ።

ሰበ ስልጣን ኢትዮጵያውን እንተኾነ ኣስፋሕፋሒ ፖሊስታቶም ኣይገደፍዎን። ከም ውጽኢቱ ድማ ብ1961፡ 1964ን 1967ን ኣብ ዶብ ክልቲኣን ሃገራት ወተሃደራዊ ረጽማ ተኻይዱ። ድሕርቲ ብ1969 ጀነራል መሓመድ ስያድ ባረ ዘካየዶ ወተሃደራዊ ዕልዋ፡ ማሕበርነታዊ ኣንፈት ዘሎዎ ስርዓት ስለ ዝተኸተለ ንሕብረት ሶቪት ነበር ኣብ በርበራን ካልእ ከባቢታትን ሶማልያ ወተሃደራዊ መደበር ሂብዋ። በዚ ድማ ቕርቅርብ ኢትዮጵያን ሶማልያን ኣብ ክሊ መድረኽ ዝሓል ኩናት ኣህጉራዊ መልክዕ ሓዙ። መንግስቲ ኢትዮጵያ ብዝተጸንዐ መገዲ ብውሽጥን ደገን ንሶማልያ ንምህራም ምስ ምምሕዳር ኣመሪካ ብምትሕግጋዝን ብምውህሃድን፡ ጸጥታን ርግኣትን ሶማልያ ንምዝራግን ሃገራዊ ሓድነታ ንምፍራስን ዝተፈላለዩ ኣገባባት ተጠቓሙ።

3-ኮሎኔል መንግስቲ ሃይለማርያም 1974-1991

ገለ ኢትዮጵያውያን መኰነናት ኣንጻርቲ ሃገር ኣብ ምምራሕን ንህዝቡ ኣብ ምዕንጋልን ዝፈሸለ ሃጺይ ሃይለ ስላሰ፡ ብ1974 ወተሃደራዊ ዕልዋ ኣካየዱ። ነቲ ዕልዋ ዘቃላጠፈ ካልእ ረጃሒውን እቲ ኣብ ኤርትራ ኣብ ልዕሊ ሓይልታት ኢትዮጵያ ዚወርድ ዝነበረ ተኸታታልን ብርቱዕንን ወተሃደራዊ መጥቃዕቲ ነይሩ። በዚ ድማ መደምደምታ ንጉሳዊ ስርዓት ኮይኑ። ኣብ ልዕሊ መቓብር እቲ ስርዓት ድማ ካብኡ ዘይሓይሽ ምልካዊ ወተሃደራዊ ስርዓት ተተኪኡ። ወተሃደራዊ ስርዓት ስልጣን ምስ ተቐጸጸረ፡ ኣብ ልዕሊ ሰላማዊ ህዝቢ ጃምላዊ ማእሰርትን ህልቂትን ፈጸሙ። ንተቓወምቲ ውድባት ኢትዮጵያ ንምጥፋእ ተጓይዩ። ኣምኣት ኣሸሓት ኢትዮጵያውያን ብጥሜት ተቐዚፎም። ከምኡውን

ንሰውራ ኤርትራ ንምድምሳስ ካብ 1978 ክሳብ 1986 ሸሞንተ ዓበይቲ ወተሃደራዊ ወራራት አካይዱ። ምስ ሶማልያውን ኣብ ኩናት አትዩ። ናይ ውሽጥን ዞባን ፖሊሲታቱ ንምትግባርን ንስትራተጂ ሕብረት ሶቪት ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ንምግልጋልን ምስ ሕብረት ሶቪት ነበር፡ ምብራቕ ጀርመን ነበር፡ ደቡብ የመን ነበርን ኩባን ወተሃደራዊ ኸኢዳናት መስሪቱ።

ስርዓት ሃይለ ስላሴ ምስ ኣመሪካ ኪመሓዞ እንከሎ፡ እቲ ወተሃደራዊ ስርዓት ድማ ምስ ሕብረት ሶቪት ነበር ብምምሕዛወ፡ ኣብ 1977 ብሓገዝ ሕብረት ሶቪትን ኩባን ምስ ሶማልያ ኣብ ኩናት አትዩ። ብድሕር'ዚ ወተሃደራዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንተቓወምትን ተፈንጨልትን ውድባት ሶማልያ ከም “ሃገራዊ ምንቅስቃስ ሶማልያ” ኣብ ሶማሊላንድ፡ “ደሞክራሲያዊ ግንባር ንድሕነት ሶማልያ” ኣብ ፑንትላንድን -ብመሪሕነት ዓብዱላሂ ዩሱፍን- ኣብ ምሕጋዝ አትዩ። ንሱ ኣብ'ቲ ሓይልታት ኢትዮጵያ ብ1982 ኣንጻር ሶማልያ ዘካየድዎ ወተሃደራዊ መጥቃዕቲ ተሳቲፉ ነይሩ። ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ'ቲ እዋን'ቲ “ዓባይ ኣጋዴን” ኪብል እንከሎ፡ ንኣጋዴን ኢትዮጵያን ኣጋዴናውያንን ዝነበርሉ ከባቢታት ደቡብ መቓድሾን ዘጠቓለለት ኣጋዴን ንምቕም ነይሩ። እቲ ዕላማ ኸአ ኢትዮጵያ ብመገዲ ወደብ ኪስማዮ -ሶማልያ- ኣፍ ደገ ባሕሪ ከም እትርከብ ንምግባር እዩ ዝነበረ።

ወተሃደራዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራን ሶማልያን ናቱ ፍሉይ ኣጀንዳ ከተግብር እንከሎ፡ ምስ ደቡብ የመን ነበር ብምውህሃድ ድማ ስትራተጂ ሕብረት ሶቪት ኣብ ዞባ ቐርኒ ኣፍሪቃን ደቡባዊ ቐይሕ ባሕርን የተግብር ነይሩ። ከም'ቲ ኣብ እዋን ስርዓት ሃይለ ስላሴ ስትራተጂ ኢትዮጵያን ኣመሪካን ብዘሕፍር ኣገባብ ዝፈሸለን ምስ ንጉሳዊ ስርዓት ኣዲስ ኣበባ ዝወደቐን፡ ኣብ ግዜ ወተሃደራዊ ስርዓት'ውን ስትራተጂ ኢትዮጵያን ሕብረት ሶቪትን በርዒኑ መራሒ እቲ ስርዓት፡ ኮሎኔል መንግስቱ ሃይለማርያም ናብ ዚምባብወ ሃዲሙ።

4-መለስ ዜናዊ 1991-2012

ወተሃደራዊ ስርዓት ኢትዮጵያ፡ ሰውራ ኤርትራ ብሓፈሻ፡ ብፍላይ ድማ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ፡ ከምኡ'ውን ኣብ ኩሉ ዞባታት ኢትዮጵያ ዝነበሩ ተቓወምቲ ኢትዮጵያ ብዘውረድሉ ብርቱዕ ወተሃደራዊ መጽፋዕቲ ማህሚኑ፡ ኣብ 1991 ወዲቐ። ኣብ ልዕሊ መቓብሩ ኸአ፡ ዓሌታዊ ኣረኣኢያ ዘሎዎ፡ ብቐዳማይ

ሚኒስትር መለስ ዜናዊ ዚምራሕ ጉጅለ ተተኪኡ። ፖለቲካዊ ስልጣን አብ ትሕቲ ምሉእ ምቁጽጻርቲ ብ1975 ዝተመሰረተን “ሪፓብሊክ ትግራይ” ንምምስራት ንናጽነት ትግራይ ዚጠልብ ዝነበረን ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ አትዩ። ብ1994 ድማ አብ መበል 39 ዓንቀጽ መሰል ርእሰ ውሳኔ ብሄራት ኢትዮጵያ ዘፍቅድ ቅዋም ኢትዮጵያ አጽዲቐ። [1]

መሪሕነት ኢትዮጵያ ብዋጋ ገለ ዞታት ኢትዮጵያ፡ ሉአላዊ መሬት ኤርትራን ሱዳንን፡ ንዞባ ትግራይ ናይ ምዕባይ መደብ ጀሚሩ። ከም ውጽኢቱ ኸኣ ንገለ ክፋል መሬት ኤርትራን ሱዳንን አብ ውሽጡ ዘእተወን ንዝዳውብኦ ዞታት ኢትዮጵያ ዝቈራረሰን ሓድሽ ካርታ፡ ብ12 ጥቅምቲ 1997 ብወግዒ ዘርጊሑ። ነዚ አብ ባይታ ንኸረጋግጽ፡ ዓዲ ምሩግ ምስ ወረረን አብ ካልእ ከባቢታት መሬት “እናጠረረ” ንኤርትራውያን ኪሰጉጉ ምስ ጀመረ፡ ካብ 1998-2000 አብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን አዕናዊ ኹናት ተኻይዱ። ከምኡ’ውን ስርዓት ወያነ አብ ታሕሳስ 2006 ካብ ናይ ገዛእ ርእሱ ህርፋንን ንናይ አመሪካ ኢጀንዳ አብ ዞባ ቐርኒ አፍሪቃ ንምትግባርን፡ “ግብረ ሽበራ ንምምካት” ብዚብል ምስምስ ንሶማሊያ ወሪሩ።

5-ሃይለ ማርያም ደሳለኝ 2012- 2018

ሃይለ ማርያም ደሳለኝ፡ ቀዳማይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ ብ2012 ዓ.ም. ምስ ዓረፈ፡ ስልጣን ቀዳማይ ሚኒስትርነት ተቐቢሉ። መለስ ዜናዊ ዚኸተሎ ዝነበረ ዞባዊ፡ ክፍለ ዓለማውን አህጉራውን ፖሊሲ ብምስዓብ ከተግብር ጀሚሩ። ከምኡ ዝአመሰለ ሜላ ዝተኸተለ፡ ህወሓት (ወያነ) ብድሕሪ መጋረጃ ብምጻን ንወተሃደራዊ፡ ጸጥታውን መረኸቢ ብዙሃንን እታ ሃገር ይቈጸጸር ስለ ዝነበረ’ዩ። ስለ ዝኾነ ድማ ሃይለ ማርያም ደሳለኝ፡ ናጻ ኾይኑ ንኢትዮጵያ ዘጋጥማ ዝነበረ ዝተፈላለዩ ሽግራት ንምፍታሕን ፖሊሲታቱ አብ ግብሪ ንምውዓልን ተኸእሎ አይነበሮን። ብተወሳኺ ናይ ገዛእ ርእሱ ፖለቲካዊ አረአእያ አየሰረጸን፡ አብ ህዝቢ’ውን ተቐባልነት ከሕድር አይከአለን።

አብ ኢትዮጵያ ካብ ታሕሳስ 2015 ክሳብ የካቲት 2018 ንልዕሊ ኸልተ ዓመት አብ ፖለቲካዊ፡ ቍጠባውን ማሕበራውን ለውጢ ንኺግበር ዚጠልብ ህዝባዊ ተቃውሞ ምስ ተጐሃሃረ፡ ነዚ ማሕበራውን ፖለቲካውን ኩነታት ንምዕጋት፡ ብወተሃደራውን ጸጥታውን አገባብ ኪፈትሖ ሃቀነ። እንተኾነ እቲ ዝተኸተሎ

ሜላ፡ ነቲ ኪበጽሖ ዝደለዩ ውጽኢት ኣየዐወቶን፡ ብኣንጻሩ እኳ ደኣ ነቲ ኹነታት ካብ'ቲ ዝነበሮ ዝያዳ ኣግዲድዎ።

ሃይለ ማርያም ደሳለኝ፡ ነቲ ኣብ'ቲ እዋን'ቲ ዝተኸበተ ኹነታት ኪፈትሖ ዝኸእል ሰብ ኣይነበረን። በዚ ምክንያት'ዚ ድማ ካብ 15 የካቲት 2018 ካብ መዝነት ቀዳማይ ሚኒስትርነት ኪሰናበት ወሲኑ። ኣብ መደበር ተለቪዥን ቀረቡ ኣብ ዝሃቦ መግለጺ ድማ፡ “ንቐጻልነት ዘሎዎ ሰላምን ደሞክራሲን ዘውሕስ ለውጢ ንምርግጋጽ፡ ንሱ ካብ ስልጣን ምስንባት ኣድላዪ ከም ዝኾነ” ገሊጹ። [2]

ስርዓት ወያነ ብደረጃ ዞባን ውሽጥን ብሓፈሻ፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ሶማሊያ ዚኸተሎ ዝነበረ ስትራቴጂን ፖሊሲን ኣብ ዚቕጽል ክፋል ኪቐርብ'ዩ።

ውሽጣዊ ፖለቲካዊ መድረኽ ኢትዮጵያ

ንፖሊሲ ስርዓት ወያነ ኣብ ሶማሊያ ቅድሚያ ምቕራብ፡ ነቲ ናይ ብሓቂ መኣዘኑ ንምርዳእ፡ እቲ ስርዓት ኣብ ትግራይን ካልኣት ዞባታት ኢትዮጵያን ኪኸተሎ ዝጸንሐ ፖሊሲን፡ ስትራቴጂ ኣመሪካ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃን ደቡባዊ ቀይሕ ባሕርን ብቐዳምነት ምርኣይ ኣገዳሲ እዩ።

ቀዳማይ፡ እማመ ምፍላይ ትግራይ

ፈጻሚ ኣካል “ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ” ካብ ኢትዮጵያ ንምፍላይ ዚምልከት፡ ሸሞንተ ገጸት ዝሓዘ ኣገዳሲ ፖለቲካዊ ወረቐት ብምስጢር ከም እተመያየጠሉ “ዜና ህንዳዊ ውቅያኖስ” ዝተሰምየት ሰሙናዊት መጽሔት ፈረንሳ፡ ብ23 መስከረም 2005 ኣቃልዐት። [3] እዚ እማመ ምፍላይ'ዚ፡ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝጸንሐ መሪሕነት ትግራይ፡ ኹነታት ኪጽንክሮ እንከሎ ብተደጋጋሚ ዘልዕሎ ብምጻኑ፡ ገና እቲ ብ1975 ዝተገልጸ ሓሳብ ምፍላይ ኣብ ቦታኡ ከም ዘሎ ዘረድእ'ዩ።

ካልኣይ፡ ምብራቕ ግርጭታት ኣብ ትግራይ

ኣብ ኣዲስ ኣበባ ዝጸንሐ መሪሕነት ትግራይ፡ ኣብ መንጎ ማሕበራውያን ቀጻላታት ትግራይ ብዞባታት መቐለ፡ ኣኸሱም፡ ዓድዋ፡ ዓዲ ግራትን ሸረን ወዘተ. . . እናመቓቐለ ግርጭታት የባልሖ፡ ብመሰረት ኣብ ፖለቲካዊ መሪሕነት ዘሎዎ ሚዛን ሓይሊ ድማ ዘይምዕሩይ ፖሊሲ ልምዓት ኣብ ምትግባር ይርከብ። ከም

ውጽኢቱ ሽክ ንዚኸሰት ፖለቲካዊ ሽግራት ግዲ ከይገበረ፡ ኣብ ትግራይ ኣብ ነንሓድሕዶም ዚወዳደሩን ዚተሃላለኹን ጉጅለታት ፈጠሩ'ሎ። እዚ ግጉይ ፖሊሲ'ዚ ነዚ ዚሰዕብ ኣሉታዊ ውጽኢት ኣስዒቡ።

1-ነፍስ ወከፍ ከባቢ ትግራይ ኣብ ነብሱ ምሕጻሩ፡

2-ኣብ መንጎ ከባቢታት ትግራይ ብሓደ ወገን፡ ኣብ መንጎ መራሕቲ ድማ በቲ ካልእ ምትፍናን እናበርተዎ ምኻዱ፡

3-ምዕሩይን ፍትሓውን ፖሊሲ ቅርጠባዊ ልምዓት ናይ ምሕንጻጽ ዓቕሚ ዘይምህላው፡

4-ህዝባዊ ተቃውሞ እናዓበየን እናበርተዎን ምኻዱ፡

5-ንገዛእ ርእሱ ከም ፖለቲካዊ መተካእታ ዘቕርብ ተቃዋሚ ሓይሊ “ደሞክራሲያዊ ምንቅስቃስ ሓርነት ትግራይ” ኣብ የካቲት 2001 ምክሳቱ፡

ሳልሳይ፡ ምስ ናይ ውሽጢ፡ ደገን ጎረባብትን ትግራይ ዶባዊ ቅርቀሩስን ጽልእን ምፍጣር

መሪሕነት ትግራይ ኣብ ውሽጢ ትግራይ ግርጭታትን ቅርሕንትን ኣብ ምፍጣር ጥራይ ዝተወሰነ ኣይኮነን። ኣብ መንጎ ዞባ ትግራይን ጎረባብታን'ውን ብሰላም፡ ስኒትን ሕውነትን ይነበሩ ከም ዘይነበሩ፡ ኣብ መንጎኦም ወጥሪ ከም ዚምዕብል ገይሩዮ። ከም ዚፍለጥ ፈደራዊ መንግስቲ ብ12 ጥቅምቲ 1997 ብመንገዲ ኣብ ትግራይ ዝነበረ ምምሕዳሩ፡ ሓድሽ ካርታ ትግራይ ኣውጺኡ። ነዚ ሓድሽ ካርታ ድማ ብመንገዲ ወግዓዊ ልሳን ህዝባዊ ወያኔ ሓርነት ትግራይ ዘርገሑ። መንግስቲ ኣዲስ ኣበባ'ውን ብ17 ሕዳር 1997 ኣብ ወግዓዊ ባጤራ ኢትዮጵያ “ብር” ብምሕታም ምስ ሃገራዊ ባጤራ ኤርትራ ናቕፋ ኣብ ሓደ እዋን ከም ዚዝርጋሕ ገይሩ። [4]

ከም ዚፍለጥ፡ ኣብ'ቲ መጀመርታ፡ መንግስቲ ኢትዮጵያ ካርታ ኪቕይር ናይ ግድን ከም ዘይኮነ፡ መንግስቲ ክሊ ትግራይ ዘውጽኦ ምጻኑ ከመኻኒ ፈቲኑ፡ ቀልጢፉ መርገጺኡ ብምልዋጥ፡ ነቲ ንኣህጉራዊ ውዕላት ዝገሃሰ ሓድሽ ካርታ ትግራይ ኣጽዲቕዎ። ብኡኡ መሰረት ድማ ምስ ኤርትራን ሱዳንን ዘዋሰን

አህጉራዊ ዶብ ኢትዮጵያ ተሳኢሎ። ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያውን ክቢ ትግራይ ዓብያ ከም እትሰፍሕ ተገይሩ።

እቲ ብመጠን ገባቲ ባህግታት መሪሕነት ትግራይ ዝተማህዘ ሓድሽ ካርታ ትግራይ፡ ብክሳራ ክልላት ኢትዮጵያ ጥራይ ዘይኮነ፡ ብዋጋ አህጉራዊ ሕግታትን ንዶብ ሃገራት አፍሪቃ ዚውስን መግዛእታዊ ውዕላትን ዝተፈጸመ ነይሩ።

ሀ. ብደረጃ ኢትዮጵያ

1-ካብቲ ብሄራት ኣምሓራን ዓፋርን ዚነብሩሉ ኣውራጃ ወሎ ሰፊሕ ከባቢታት ናብ ትግራይ ከም ዚጸንበር ተገይሩ። ፊደራዊ ኣውራጃታት ኢትዮጵያ ብብሄራዊ መምዘኒታት ዝተኸፋፈለ ምጻኑ ምስ እንርዳእ፡ ከምዚ ዝአመሰለ ስጉምቲ፡ ኣብ መንጎ ኣውራጃታት ኢትዮጵያ ብሄራዊ ግጭታት ከም ዘባርዕ ንምግግቱ ዘጸግም ኣይኮነን።

2-ኣምሓሩ ዚነብሩላ ኣብ በጌምድር እትርከብ ዞባ ወልቃይት ናብ ትግራይ ተሓዊሳ። ንመጀመርታ ጊዜ ኣብ ጀኦግራፊካዊ ካርታ ኢትዮጵያ ድማ ትግራይ ምስ ሱዳን ከም እትዳውብ ኮይና።

ለ. ብአህጉራዊ ደረጃ

1-መንግስቲ ኢትዮጵያ ነቲ ኣብ መጀመርታ 20 ክፍለ ዘመን ንአህጉራዊ ዶብ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘመልከተ ናይ 1900፡ 1902ን 1908ን ሰለስተ መግዛእታዊ ውዕላት፡ ብምጥሓስ ሉኣላዊ መሬት ኤርትራ ናብ ትግራይ ከም ዚጸንበር ገይሩ።

2-ኣብ መንጎ ሱዳንን ኢትዮጵያንውን ኣብ ከባቢታት'ቲ ብዳግማዊ ምኒልክን ንሱዳን እትገዝእ ዝነበረት ብሪጣንያን ብ1902 ዝተመልከተ ፈሽጋን ገላባትን ዶባዊ ፍልልያት ኣሎ። መንግስቲ ኢትዮጵያ ንኣምሓሩ ካብ'ቲ ከባቢ ብምግግዝ ኣብ ክንድኣም ተጋሩ ኣስፊሩሉ። እቲ ዕላማ፡ ትግራይ ኣስፋሕፊሓ፡ መስመር ወደብ ፖርት ሱዳን- መቐለ ጥጡሕ ንምግባር'ዩ። እቲ ምስ መንግስቲ ኢትዮጵያ ድልዱል ዕርክነት ዘሎዎ ሱዳናዊ ተመራማሪ፡ ዶክተር ሓሰን መኪ፡ ኢትዮጵያ ውሁብ ኩነት (*De facto situation*) ንምፍጣር እምበር ዶብ ናይ ምምልካት ድሌት ከም ዘይብላ ብምጥቃስ፡ ብኣረዳድኣ ኢትዮጵያ “ምምልካት ዶብ ንኣረስቶት ኢትዮጵያ ኣብ ስቡሕ መሬት ካብ ምሕራስ ዚሕርሞም'ዩ” ይብል። [5] ብሓጺሩ “ዓባይ ትግራይ” ናይ ምህናጽ ዘሎ ሕልሚ መራሕቲ ወያነ እዚ'ዩ።

ራብዓይ ፦ ንክልላት ኢትዮጵያ ብውሸጥን ብደገን ምህዋኽ

ፈደራዊ ማእከላይ መንግስቲ ኣዲስ ኣበባ፡ ንፖለቲካዊ ፈጻሚ ኣካል፡ ወተሃደራዊ፡ ጸጥታውን ቊጠባውን ትካላት ነፍስ ወከፍ ክልል ብምሓዝዮ ኪቈጻጸረን ጸኒሑ። በዚ ኣገባብ ድማ ልዕልነቱ ንምውሓስ፡ ኣብ ልዕሊኡ ዚቈጻጸሮ ኣካል ስለ ዘይነበረ፡ ኣብ ኩለን ኣውራጃታት ኢትዮጵያ ናይ “ፈላጊኻ ግዛእ” ፖሊሲኡ ብቐሊሉ የተግብር ነይሩ። ኣብ መንጎ ኩለን ክልላት ኢትዮጵያ ሓደገኛ ሽግር ዶብ ወለዑ። ሓደ ካብቲ ዘገርም ፖለቲካዊ ባህርይ ኣብ ስልጣን ዝጸንሐ ፈደራዊ መንግስቲ ኢትዮጵያ፡ ነቲ ወገኑ ዝኾነ ህዝቢ ክልል ትግራይ ምስ ክልላት በጌምድርን ወሎን ኣብ ሽግር ከም ዝሸመም ምግባሩዮ። እቲ ዕላማ ካብቲ ብ1975 ዘጽደቐ፡ ንትግራይ ካብ ኢትዮጵያ ዚንጽልን ብዋጋ ናይዘን ዝተጠቐሰ ክልላትን ሉኣላዊ መሬት ኤርትራን ሱዳንን ጀኦግራፍያዊ ስፍሓቱ ከም ዚዓቢ ንምግባር ዝዓለመ ፖለቲካዊ ፕሮግራም ዚብገስ እዩ። ይኹንምበር ብሰንክቲ መሪሕነት ወያነ ዝተኸተሎ ግጉይ ፖሊሲ፡ ህዝቢ ትግራይ ካብ ከባቢኡን ጎረባብቱን ተነጹሉ፡ ኣብ ጀኦግራፍያዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ቊጠባዊ፡ ማሕበራውን ስነ ኣእምራውን ከበባ ኣትዩ ይርከብ። [6] ኩነታት ትግራይ ከምዚ ዝተጠቐሰ ካብ ኮነ፡ እተን ዝተረፉ ክልላትውን ብውሸጣዊ ግርጭታት ዚበላልዓ ዘለዋ እየን። ንኣብነት ሰበ ስልጣን ኢትዮጵያ፡ ኣብ ክልል ዓፋር፡ ኣብ ቀቢላታት ዝተሰረተ ሓሙሽተ ሰልፍታት ኣቕሩሞም ነይሮም።

ከም ውጽኢቱ ከኣ ኣብ ብሄረ ዓፋር ኣብ ጥንታውን ዘመናውን ታሪኽም ተራእዩ ዘይፍለጥ ግርጭታትን ሽግራትን ተኸሲቱ። ሓደ እዋን ካብ ካድራት ዓፋር ኢትዮጵያ፡ ካብ ዓበይቲ ዓዲ፡ ንትግራዊ ፖለቲካዊ ወኪል “ስለምንታይ ክንድ’ዚኣን ዚኣኽላ ኣብ ነንሓድሕደን ዚበላልዓ ፖለቲካውያን ሰልፍታት ኪምስረታ ተደልዩ?” ዚብል ኣብ ዘካየዱ ፖለቲካዊ ሰሚናር ሕቶ ቐሪቡሉ። “ሓለፍቲ ክልል ኩሉ ግዚኣምን ዓቕሞምን ነዚ መወዳእታን መጀመርታን ዘይብሉ ሽግር ፍታሕ ንምንዳይ የጥፍእዎ ኣለዉ። ንልምዓት ግዜ የብሎምን?” ዚብል ሕቶ ምስ ቀረቦ ፡ እቲ ትግራዊ ፖለቲካዊ ወኪል ድማ “ንሕና ኣብዛ ክልል ልምዓት ኪህሉ ድሌትናዮ። ብዘይደሞክራሲ ድማ ልምዓት ኪረጋገጽ ኣይክእልንዮ። ደሞክራሲ ኣብ ፖለቲካዊ ብዙሕነትዮ ዚምስረት። ስለዚ እየን እዘን ፖለቲካውያን ሰልፍታት ኣብ ክልልኩም ተመስሪተን?” ብምባል ምስ መለሰሉ፡ እቲ ሽማግሌ ሰብኣይ፡ “ከምኡ እንተ ደኣ ኾይኑ ስለምንታይ ኣብ ክልል ትግራይ ደሞክራሲ ዘይመስረትኩም?” ዚብል ሕቶ ምስ ኣቕረበሉ፡ እቲ

ትግራይ በዓል ስልጣን፡ እቲ ሕቶ ስለ ዘሸገሮ ከይመለሰሉ ናብ ካልእ ጉዳይ ሓሊፉ። ከም ዚፍለጥ ኣብ ትግራይ “ንህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ” እትወዳደር ሰልፊ ክትምስረት ድሌት መራሕቲ ወያነ ኣይኮነን። ይኹንምበር ጉጅለ ወያነ ኣብ ስልጣን ኣብ ዝነበረሉ እዋን፡ ኣብ ካልኣት ክልላት ኢትዮጵያ ሰልፍታት ከም ዚራባሓዩ ገይሩ። [7]

ካልኣት ፈደራዊ ክልላት ኢትዮጵያ ዘሎዎን ሽግራት'ውን፡ ካብቲ ኣብ ትግራይን ዓፋርን ዘሎ ዚንእስ ኣይኮነን። መንግስቲ ኢትዮጵያ ነቲ ናይ ፈላሊኻ ግዛእ ስትራቴጂኡ ንምቕጻል፡ ሓንቲ ክልል ኣንጻር'ታ ክልእ ከም እትለዓል ገይሩ። ካብ ሓላፍነታዊ መንፈስ ብዝረሓቐ ፖለቲካዊ ኣካይዳ፡ ኣብ መንጎ ትግራይን ወሎን በጌምድርን፡ ኣብ መንጎ ዓፋርን ዒሳን፡ ኣብ መንጎ ዒሳን ካልኣት ሶማላውያንን፡ ኣብ መንጎ ሶማልን ኦሮሞን፡ ኣብ መንጎ ኦሮሞን በኒሻንጉልን፡ ኣብ መንጎ በንሻንጉልን ኣምሓራን ወዘተ. . . ግርጭት ዶብ ፈጠሩ ይርከብ።

ህዝቢ ኢትዮጵያ ንፖሊሲ ፈደራዊ መንግስቲ ዘሎዎ ብርቱዕ ጽልኢ፡ ኣብቲ ኣብ ግንቦት 2005 ዝተኻየደ ምርጫ ኣረጋገጽዎዩ። ሸዑ ህዝቢ ኢትዮጵያ ኣይፋል ንፖሊሲ ስርዓት መለስ ዜናዊ ብምባል፡ ንተቓዋምቲ ውድባት መሪጹ። በዚ ኸኣ ኣብ ኣዲስ ኣበባ፡ ተቓዋምቲ ካብ 23 መናብር ፓርላማ 20 ክረኽቡ ስለ ዝኸኣሉ፡ ስርዓት ኢትዮጵያ ኣበባ ንቕድሚት ብምህዳም ንህዝብን ተቓዋምቲ ሰልፍታትን ብጃምላ ኪኣስርን ከፈራርሕን ተራእዩ። ንድምጺ ህዝቢ ብምትምያዮ ድማ ኣህጉራውያን ተዓዘብቲ ኩነኖምዎ። መራሕት ልኡኽ ሕብረት ኤውሮጳ፡ ኣና ጎመዝ ብ3 ሕዳር 2005 ምስ ሬድዮ ፈረንሳ ኣብ ዝገበረቶ ቃለ መጠይቕ፡ “መንግስቲ ኢትዮጵያ ንደሞክራሲያዊ ባህጊ ህዝቢ ኢትዮጵያ ከም ዝሓነቐ ሓበረት። እታ መራሕት ኣስዒባ፡ “ሃገራት ምዕራብ ነቲ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኣረመናዊ ግፍዒ ዝፈጸመ መለስ ዜናዊ ስለምንታይ ኣብ ኣህጉራዊ ጉባኢታት ንኪሳተፍ ከም ዚጽውዕዎ ኣይርድኣንንዮ።” ብምባል ገለጸት። [8] ኣብ ውሽጥን ወጻእን ዚርከቡ ፖለቲካውያን ተቓዋምቲ ውድባት ኢትዮጵያ ብወገኖም፡ ንናይ ውሽጥን ወጻእን ፖሊሲ ስርዓት መለስ ዜናዊ ብትሪ ነቐፎም። እቲ ስርዓት ዚኸተሎ ፖሊሲ ብዘይካ ዕንወት፡ ሽግር፡ ውግእ፡ ጥሜትን ምምጻእ ደርቅን፡ ፋይዳ ከም ዘይብሉ ብምጥቃስ፡ ኣስታት 10 ሚልዮን ኢትዮጵያውያን ንጥሜት ተቓሊዖም ከም ዝነበሩ ኣረዲኦም። እዚ ፍጻመታት'ዚ ውጽኢት ፖሊሲ ህዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ ኮይኑ፡ ወያነ ንኢትዮጵያ ንምምራሕ መደብ ኣይነበሮን፡ ኣብ ልዕሊ ብሄረ ኣምሓራ ሕጎ ንምፍዳይ ብሓደ ወገን፡ ንትግራይ ካብ

ኢትዮጵያ ንምንጻል ድማ ቦቲ ኻልእ ኪሰርሕ ከም ዝጸንሐ ዚፍለጥዮ። እንተኾነ ጉዕዞ ናብ ኣዲስ ኣበባ ቀሊል ኮይኑ ምስ ረኸቦ፡ ንምልእቲ ኢትዮጵያ ብምልኪ ኪመርሕ ወጢኑ። ንዓቕሚ ኢትዮጵያን ትካላታን፡ ንዕላማ ተፈንጫሊ መደባቱ ኪግልገለሉ ጸኒሑ። ኣብ ስልጣን ዝጸንሐ መሪሕነት ትግራይ፡ ብኣርባዕተ መዳዝን ብደረጃ ትግራይ፡ ኢትዮጵያ፡ ዞባውን ኣህጉራውን ኪረኣ እንከሎ ብፍላይ ኣጀንዳ ምምሕዳር ኣመሪካ ኣብ ዞባ ቐርኒ ኣፍሪቃ ኣብ ምትግባር ኪሰርሕ ከም ዝጸንሐ ምግንዛብ ይከኣል።

ኣጀንዳ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ

መንግስቲ ኢትዮጵያ ስምርቲ ሶማሊያ ንሃገራዊ ጸጥታ ኢትዮጵያ ከም ሓደጋ ስለ ዚጥምታ ንምብትታናዮ ኪሰርሕ ጸኒሑ። ጋዜጣ “ሪፖርተር” ብ7 ሰኔ 2000 ኣብ ዘውጽኦ ሰነድ፡ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ እትኸተሎ ኣጀንዳ ምብትታን ብኸምዚ ዚስዕብ ገሊጻቶ።

ቀዳማይቲ ማእከላይ መንግስቲ ሶማሊያ ብዘይካ ብውሑዳት ዜጋታት ደገፍ ህዝቢ ሶማሊያ የብሉን።

ካልኣይቲ ቀዳምነታት ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ

- 1-ኣብ ሰሜን ሃገረ ምድረ ሶማሊ (ሶማሊላንድ)፡
- 2-ኣብ ሰሜናዊ ምብራቕ ሃገረ ምድረ ፑንት (ፑንትላንድ)፡
- 3-ኣብ ምብራቕ ሃገረ ሃውዮ (ሃውዮላንድ)፡
- 4-ኣብ ማእከል ሃገረ ረሓንወይን፡
- 5-ኣብ ደቡብ ድማ ሃገረ ኣጋደናውያን ምምስራት እዩ። [9]

እዚ ንናይ ብሓቂ ፖሊሲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ ዘብርህ ወረቐት'ዚ፡ ንቐዋም ኢትዮጵያውን ዘኸብር ኣይኮነን። ምክንያቱ ኣብ ዓንቀጽ 68 እቲ ቐዋም፡ ኢትዮጵያ “ሉኣላውነት ሃገራት ንከተኸብርን፡ ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ካልኣት ሃገራት ኢዳ ከተእቱ ከም ዘይግባእን” ስለ ዚእዝዝ። ከምኡውን ፖሊሲ ኢትዮጵያ ንኣህጉራዊ ሕግታት ዚጥሕስ፡ ንቐርተር ኣጋድ፡ ሕብረት ኣፍሪቃ፡ ማሕበር ሃገራት ኣዕራብ፡ ውድብ ጉባኣ ኣስላም፡ ውድብ ሻራ ዘይብለን ሃገራትን ውድብ ሕቡራት ሃገራትን ዚግህስን ዚጸረርን እዩ።

መንግስቲ ኢትዮጵያ ብ2000 ንሶማሊያ ዚምልከት ፖሊሲኡ ካብ ዘግሃደሉ እዋን፡ ብሶማሊያ ተገዲሱ ኣይፈልጥን። ንኣብነት “ንኣሃዱታት ሕብረት ኣሰላም ሶማሊያ ንምህራም” ብዚብል ምስምስ ብ1992 ንሃገራዊ ሉኣላዊ መሬት ሶማሊያ ግሂሱ። ቀጺሉ ብህርፋን ኣስፋሕፋሒ ባህግታቱ ንሶማሊያ ኪመቓቕል ፈቲኑ። ነቲ ዞባዊ ውድብ ኢጋድን ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ኣብቲ እዋንትን ካብ ጽብቕ ድሌት ተበጊሶም ብ1993 ኣብ ምስሪ ኣብ ዘካየድዎ ጉባኣ፡ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ መንጎ ውድባት ሶማሊያ ሃገራዊ ዕርቂ ንምርግጋጽ ጉባኣታት ኪውድብ ንዘሰከምዎ ሓላፍነት ብኣሉታዊ መገዲ መዝሚዘዎ። ብ1993 ዝወደበ ቀዳማይ ኣኼባ ፈሺሉ። ብ1994 ዝተኻየደ ካልኣይ ኣኼባውን ሰላም ከረጋግጽ ኣይከኣለን። ብድሕሪኡ ኣብ 1997 ዝሰዓበ ኣኼባ ሃገራዊ ዕርቂ ሶማሊያ ከረጋግጽ ኣይበቐዎን። መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ መንጎ መራሕቲ ሓሙሽተ ውድባት ሶማሊያ ስምምዕ ከምጽእ ዘይምኽኣሉ ቀንዲ ምኽንያታት፦

1-መንግስቲ ኢትዮጵያ ብፍላይ ድማ ተጋሩ ዝኾኑ መራሕቲ፡ ኣብቲ እዋንቲ ንናይ ብሓቂ ዕምቁት ሽግር ሶማሊያ ዘይምፍላጦም፡

2-መብዛሕትኦም ሶማላውያን ንኢትዮጵያ ከም ታሪኻዊት ጸላኢት ህዝብን መሬትን ሶማሊያ ስለ ዚፈልጥዋ፡ ኣብ መንጎኻንታ እምነት ብዘይምንባሮም፡

3-ኢትዮጵያ ጸግዒ ናይ ገለ ውድባት ሶማሊያ ብምውሳዕ፡

4-መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣኼባታት ሃገራዊ ዕርቂ ኪዕወት ልባዊ ድሌት ዘይምርኣዩ፡

5-መንግስቲ ኢትዮጵያ ነቲ ኣብ መንጎ ክልቲኦም ሃገራት ዝነበረ ታሪኻዊ ጽልእን ቅርሕንትን ንምድምሳስ መስርሕ ሃገራዊ ዕርቂ ሶማሊያ ኣብ ምዕዋት ልዑል ኣበርክቶ ንኪገበር ዝተዋህቦ ታሪኻዊ ዕድል፡ ኣብ መንጎ ውድባት ሶማሊያ ፍልልያትን ቅርሕንትን ንምዕማቕዮ ተጠቂምሉ። ስለዚ ድማ ውድባት ሶማሊያ ኣብቲ ኹሉ ዝተኻየደ ኣኼባታት ዝያዳ ተፈላልዮምን ተፈናጭሎምን ምውጽኦም ዘገርም ኣይኮነን።

ኣሉታዊ ተራ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ

መንግስቲ ኢትዮጵያ ንሶማሊያ ናብ ንኣሽቲ ዞባታት ንምምቕቓል ተበግሶታት የቕርብን ንሶማላውያን ኣበጋዛት የዕጥቕን የስንቕን ነይሩ። መጻኢ ሶማሊያ፡ ነቲ

ካብ ናይ ኣመሪካ ዘይፍለ ኣጀንዳኡ ብዘገልግል መገዲ ንምውሳኑ ድማ ቐጻሊ ጸዕሪ ኣካይዱ።

1-እቲ ስርዓት መለስ ዜናዊ ዘዳለዎን ዚመርሖን ተበግሶታት ዕርቂ ሶማልያ፡ በቲ ኣቐዲሙ ዝተጠቐሰ ምክንያታት ምስ ፈሸለ፡ ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ሶማልያ ዝለዓለ ኢድን ወሳንነትን ኪህልዎ ይደሊ ስለ ዝነበረ፡ ነቲ ካብ ምቁጽጽሩ ወጻኢ ዝኾነ ንሽግር ሶማልያ ዚፈትሖ ተበግሶታት ኣብ ምፍሻል ተዓጢቑ። ብዛዕባዚ ጉዳይዚ ኣመልኪቱ ዶክተር ኣሕመድ ኢብራሂም ማሕሙድ ኣብ ዝጸሓፎ፡ ኢትዮጵያ ካብ ኣዋጅ ካይሮ መጋቢት 1994 ጀሚራ ክሳዕ ስምምዕ ካይሮ ታሕሳስ 1997፡ ስምምዕ ጂቡቲ 2000ን ኣብ ሜዳ ሶማልያ ዝተኻየደ ዝተፈላለዩ ስምምዓት ዕርቅን፡ ኣንጻሩ ደው ከም ዝበለት ኣብሪሁ። [10]

2-መንግስቲ ኢትዮጵያ፡ ነቲ ናብ ሶማልያ ዝኾነ ይኹን ዓይነት ኣጽዋር ከይለኣኽ ዚእግድ ብ23 ጥሪ 1992 ዝወጸ ውሳኔ ባይቶ ጸጥታ ቍ.733 ግሂሱ። [11] ብኣንጻሩ ርግኣትን ስምረትን ሶማልያ ንምህናጽ ዚካየድ መስርሕ ንምዕንቃፍ፡ ንኣበጋዛትን ተፈንጨልትን ዘይተፈንጨልትን ውድባት ሶማልያ ኣብ ምዕጣቕ ተጓይዩ። ተቈጻጻሪት ጉጅለ ብ23 ሐምሌ 2002 ናብ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ዘቕረበቶ ጸብጻብ፡ ኢትዮጵያ ናብ ሶማልያ ፈኩስትን ከበድትን ኣጽዋር ዝጸፃና መካይን ከም ዝለኣኸት ሓበረት። እንተኾነ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኢትዮጵያ ስጉምቲ ኣይወሰደን። [12] ተቈጻጻሪት ጉጅለ ሶማልያን ኤርትራን ብ10 መጋቢት 2010 ናብ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ዘቕረበቶ ጸብጻብውን፡ የመን ቀንዲ ዕዳጋ ኣጽዋር ሶማልያ ምጻና፡ ኢትዮጵያ ድማ ንሶማልያ ብረትን ጠያይትን እተስንቕ ቀዳመይቲ ሃገር ከም ዝኾነት ኣነጻረት። [13]

3-ስርዓት ስያድ ባረ ካብ ዝወደቐሉ ጀሚሩ ንዕስራ ዓመታት፡ ሶማልያ ብፖለቲካዊ ባዶሽ ድሕሪ ምስቓያ፡ ሶማላውያን ብ2000 ኣብ ጉባኣ ዓርታ - ጂቡቲ- ወከልቲ ኣፍሪቃ፡ ኣዕራብ፡ ውድብ ኣስላማዊ ጉባኣ፡ ኤውሮጳን ው.ሕ.ሃ.ን ኣብ ዝተረኽቡሉ፡ መሰጋገሪ ሃገራዊ መንግስቲ መስሪቶም። እቲ ብኹናት ሓድሕድ ብዙሕ ዝተሳቐየ ህዝቢ ሶማልያ ተስፋ ገይሩ ነይሩ። ሶማላውያን ንመጀመርታ ጊዜ ብዘይ ጸግዒ፡ ንኹሎም ሶማላውያን ዚሓቀሩ መሰረት ሃገራዊ ስርዓት ዝኾነ መንግስቲ ንምትካል ምቹእ ፖለቲካዊ ሃዋህው ረኺቦም። እዚ ግን

ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ስለ ዘየቐሰኖ፡ ኣብ መጋቢት 2001፡ ኣብ ኣውሳ ዝተባህለት ከተማ ኣኼባ ሶማላውያን ኣበጋዛት ወዲቡ። ነቲ መንግስቲ ዓብዲቃስም ሳላድ ሓሰን ዘካይዶ ዝነበረ ሃገራዊ ጸዕሪ ንምፍሻል ድማ “ባይቶ ዕርቅን ሕዳሰን ሶማልያ” ዚብል ውድብ ኣቑሙ። ንመሰጋገሪ መንግስቲ ሶማልያ ንምውዳቕ ድማ ብመገዲ ወተሃደራዊ ኣሃዱታቱ ብተደጋጋሚ ንመሬት ሶማልያ ጥሒሱ። ንተፈንጨልቲ ወገናት ሶማሊላንድ፡ ፑንትላንድ፡ ጁባላንድን ደቡባዊ ምዕራብ ሶማልያን ሓገዛት ሂቡ። ኢትዮጵያ ነቲ ኣንጻር ሶማልያ እተካይዶ ፖለቲካዊ ተጻብኦ “ግብረ ሽበራ ንምምካት” ብምባል’ያ ተመኸንዮሉ ዝነበረት።

4-መንግስቲ ኢትዮጵያ፡ ንፍጻመ 11 መሰከረም 2001 ብምምዘማዝ ብመገዲ ወተሃደራዊ ኣሃዱታቱ፡ ኣብ ሶማልያ ዚርከቡ “ግብረ ሽበራውያን ባእታታት ንምምካት” ብምባል ብቐጻሊ ዶብ ከተማታትን ዓድታትን ሶማልያ ግሂሱ።

ከም ዚፍለጥ፡ ፕረዚደንት መሰጋገሪ መንግስቲ ሶማልያ ዝነበረ ዓብዲቃስም ሳላድ ሓሰን ኣብ ሶማልያ ናይ ብሓቂ ግብረ ሽበራ እንተ ሃልዩ፡ ኪምክቶ ድልዊ ምጻኑ ኣረጋገጹ ነይሩ። እንተኾነ መንግስቲ ኢትዮጵያ፡ ነቲ መሰጋገሪ መንግስቲ ሶማልያ ንኹሎም ተሃላላኽቲ ሶማላውያን ወገናት፡ ኣብ ሓደ ሃገራዊ ፖለቲካዊ መስመር ንምጥርናፍ ዘካይዶ ዝነበረ ጸዕሪ ንምፍሻል፡ ንኣበጋዛት ወተሃደራውን ፋይናንሳውን ሓገዛት ብምሃብ፡ ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ሶማልያ ምትእትታው ቀጸሉ።

5-ኢትዮጵያ ብ2004 ካልኣይ መሰጋገሪ ፈደራላዊ መንግስቲ ሶማልያ ንምቕም ምስ ኬንያን ምምሕዳር ኣመሪካን ብምጻን ኣብ ማራቶናዊ ኣኼባታት ኤልዶራሬትን ናይሮብን ቀንዲ ተዋሳኢት ነይራ። ዓብዱላሂ ዩሱፍ ፕረዚደንት ሶማልያ፡ ዓሊ መሓመድ ገዲ፡ ኣቦ መንበር ሚኒስተራት ብምጻን ተመሪጸም። ክልቲኦም ደገፍ ኣዲስ ኣበባ፡ ናይሮብን ዋሺንተንን ዝነበሮምዮም። እቲ ዘገርም ግን እቲ ኣብ ኣኼባታት ኤልዶራሬትን ናይሮብን ዝተመሰረተ መንግስቲ፡ ነቲ ኣብ ወረቐት ዝተሓንጸጸሉ ተራ ኣብ ሶማልያ ከተግብርስ ይትረፍ፡ ካብ ኬንያኳ ኪወጽእ ዘይምኸኣሉዮ። እንተኾነ መንግስታት ኬንያን ኢትዮጵያን ብዘካየድሉ ቐጻሊ ጸቕጢ፡ ብ2005 ካብ ኬንያ ወጸኡ፡ ኣብ’ታ ንዶብ ኢትዮጵያ ዝቐረበትን ካብ መቐድሾ ዝረሓቐትን ከተማ ባይዶዋ ብምእታው፡ ኣብ ትሕቲ ሓለዋ ሓይልታት ኢትዮጵያ ተቐሚጡ። ነቶም ንሞጉዚትነት ኢትዮጵያ፡ ኬንያን ኣመሪካን ዚቃወሙን ንኹሎም ሶማላውያን ዝሓቑፈ ሃገራዊ መሰረት ሶማልያ

ኪሃንጽ ዚደልዩን ሃገራውያን ባእታታት ሶማልያ ድማ ብደይ መደይ ኣርሓቕዎም።

6-ምምሕዳር ኣመሪካን መንግስቲ ኢትዮጵያን እቲ ኣብ ኬንያ ዝተመስረተ ፈደራዊ መንግስቲ ሶማልያ፡ ነቲ ኣቕዲሙ ዝተዳለወሉ መደብ ከተግብር ከም ዘይክእል ምስ ተረድኡ፡ ብ8 የካቲት 2006 ካብ “ኣቢጋዛት” ሓደ “ኪዳን ምርግጋጽ ሰላምን ምምካት ግብረ ሽበራን” ዝተሰምዩ ሓድሽ ውድብ መስሪቶም። እቲ ዘገርም እዚ ውድብ’ዚ ብርክት ዝበሉ ሚኒስተራት ካብ መንግስቲ ኮሎኔል ዓብዱላሂ ዩሱፍ ዝሓቑፈ ነይሩ። ዕላማ ምምስራት “ኪዳን ምርግጋጽ ሰላምን ምምካት ግብረ ሽበራን” ኣብ ሶማልያ ሰላም ንምስፋን ተባሂሉ ኣይኮነን። ምክንያቱ ሶማልያ ናይ ዝወደቐቶ ሕማቕ ዕድል ብቐዳምነት ሓላፍነት ዚስከሙ ኣቢጋዛት እዮም። ስለ’ዚ ድማ ሽግር ሶማልያ ኣብ ምትሕልላኻን ከም ዚቕጽል ኣብ ምግባሩን ነዊሕ ኣሉታዊ ግደ ስለ ዝነበሮም፡ ንኪፈትሕዎ ትጽቢት ዚግበረሎም ኣይነበሩን። ፕረዚደንት ጆርጅ ቡሽን ቀዳማይ ሚኒስተር መለስ ዜናውን “ምርግጋጽ ሰላምን ምምካት ግብረ ሽበራን” ዚብል ጭርሖ ዘልግሉ ንገርህታት ንምድንጋር’ዮ። ኣቢጋዛት ዝተመዘዘሉ ቀንዲ ዕማም፡ ነቶም ምምሕዳር ኣመሪካ ብዘይ ዝኾነ ይኹን መርትዖን መረጋገጽን ግብረ ሽበራውያን ዚብሎም ፖለቲካውያን ኣይልታት ሶማልያ ንምውጋእ ነይሩ። እንተኾነ ንፋስ መቐድሾ በቲ መራኽብ ዋሺንተን፡ ኣዲስ ኣበባን ናይሮብን ዘይደልይኦ ኣንፈት ብምንፋሱ፡ ኣብ ሰነ 2006 ርእሲ ኸተማ ሶማልያ ኣብ ኢድ ኣይልታት “ኣስላማዊ መጋበኣያታት” ወደቐት።

7-ኣይልታት ኣስላማዊ መጋበኣያታት ኣብ ሰነ 2006 ንመቐድሾ ተቈጻጺሮም። ነቶም ንዘባታት መቐድሾ ተማቕሎም ንነበርታ ራዕድን ሽበራን ዚፈጥሩ፡ ንዝተረፈ ንግዳዊ ትካላታ ዚምዝምዙን ዚጨውዩን ቅጥዒ ዘይብሉ ግብሪ ዚእዘዙን ዝነብሩ ኣቢጋዛት ደምስስዎም። ተቐባልነት ሶማላውያን ንኣስላማዊ መጋበኣያታት ኣብ መቐድሾ ጥራይ ዘይኮነ፡ ኣብ ምልእቲ ሶማልያ እናዓበዩ ኸይዱ። ምምሕዳር ኣመሪካ ጽልዋ “ኣስላማዊ መጋበኣያታት” ከም ሓደጋ ስለ ዝረኣዩ ሻቕሎት ሓዲርዎ። መንግስቲ ኢትዮጵያ ብወገኑ፡ ዳግመ ህንጻት ሶማልያ ብመገዲ ኣስላማዊ መጋበኣያታት፡ ነቲ ኣብ ሶማልያ ዚኸተሎ ኣጀንዳ ኪድምስስ ከም ዚኸእል ስለ ዝተረደኦ፡ ንዘባዊ፡ ክፍለ ዓለማውን ኣህጉራውን ቻርተራት ብምጥሓስ፡ ብኣፍልጦ፡ ፍቓድን ደገፍን ምምሕዳር ኣመሪካ ብ24 ታሕሳስ 2006፡ ባይቶ ጸጥታ እናረኣየን እናሰምዐን ንሶማልያ ወሪሩ። ባይቶ ጸጥታ ብ26

ታሕሳስ 2006 ህጽጽ አኼባ'ኳ እንተ ገበረ፡ ነታ ጉልባብ አመሪካ ዝነበራ ኢትዮጵያ ኪኹንና አይከአለን።

ከም ዚፍለጥ ፍሉይ ልኡኽ ው.ሕ.ሃ.ን ሓላፊ ቤት ጽሕፈት ው.ሕ.ሃ.ን ኣብ ሶማልያ ፍራንስዋ ፋል፡ ኣብ'ቲ ብ26 ታሕሳስ 2006 ዝተኻየደ መበል 5614 መጋበኢያ ባይቶ ጸጥታ፡ ብዛዕባ ውሳኔ ወራር ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ዚገልጽ ዝርዝራዊ ጸብጻብ ኣቕሪቡ። ፍራንስዋ ፋል ኣብ ጸብጻቡ፡ ቀዳማይ ሚኒስትር ኢትዮጵያ ዝነበረ፡ መለስ ዜናዊ ብ24 ታሕሳስ 2006 ሃገሩ ንገዛእ ርእሳ ንምክልኻል ኣድላዪ ምቅርራብ ገይራ ከም ዘላ ኣወጃ። ኣብ ልዕሊ ጥሩፋት ባእታታት ሕብረት ኣሰላማዊ መጋበኢያታትን ወጻእተኛታት ግብረ ሽበራውያን ጉጀለታትን ዝበሎም ድማ ጸረ መጥቃዕቲ ከፊቱ። [14] እንተኾነ ባይቶ ጸጥታ ኣንጻር ኢትዮጵያ ዝኾነ ይኹን ስጉምቲ ኣይወሰደን። ኣህጉራዊ ሰላምን ጸጥታን ንምሕላው ብዓንቀጽ 23 ቻርተር ው.ሕ.ሃ. ዝተመዘዘ ኣካል'ኳ እንተኾነ፡ ነቲ ጉዳይ ከም ዘይምልክቶዩ ዝረኣዮ። ተሓጋጋዚት ሚኒስትሪ ጉዳያት ወጻኢ ኣብ ኣፍሪቃ ዝነበረት ጃንዳይ ፍረዘር፡ ንኢትዮጵያ ናብ ሶማልያ ወተሃደራዊ ምትእትታው ክትገብር ከተዘኻኸር እንከላ፡ ኣህጉራዊ ማሕበረ ሰብ'ውን ንወራር ኢትዮጵያ ንኸይኹንን ኣተሓሳስቦት። እዚ ኣብ'ቲ ኣቦ መንበር ስርሒት ምዕቃብ ሰላም ኣብ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ዝነበረ፡ ዣን ማሪ ኅሀኖ ብ26 ሰኔ 2006 ዘቕረቦ ውሽጣዊ ጸብጻብ ተነጺሩ ኣሎ። ኣብ'ቲ ጸብጻብ፡ ጃንዳይ ፍረዘር፡ “ኢትዮጵያ ናብ ሶማልያ ወተሃደራዊ ምትእትታው ብምፍጻም ኣህጉራዊ ማሕበረ ሰብ ኪኹንና እንተ ደኣ ኾይኑ፡ ዓቢ ጌጋዮ።” ክትብል ከም ዝገለጸት ተነጺሩ ኣሎ። [15]

8-ኢትዮጵያ ብ24 ታሕሳስ 2006 ንሶማልያ ምስ ወረረት፡ ሓይልታታ ኣብ ልዕሊ ሶማላውያን ዜጋታት ኣረሜናዊ ግፍዕታት ብምፍጻም፡ ንኣሽሓት ቀቲሎም ንኻልኦት ኣሽሓት ድማ ካብ መነባብሮኦም ኣመዛቢሎም። ኣብ መቐድሾን ካልኦት ከተማታትን ሶማልያ ድማ ህንጻታት ኣዕንዮም። ሶማላውያን ተቐወምቲ ብወገኖም ቀጥታዊ ወተሃደራዊ ግጥማት እናካየዱ፡ ኣድብዮም ብምጽናሕን ንመዓስከራቱ ብምድብዳብን ኣብ ልዕሊ ወራሪ ሓይሊ ኢትዮጵያ ብርቱዕ ጽፍዒት ኣወሪዶም። ከም ውጽኢቱ ድማ ወራሪ ሓይሊ ሞራሉ ወዲቐ ንመጽፋዕቲ ሶማላውያን ተቐወምቲ ኪጸወር ኣይከአለን። ቅድሚ ብ15 ጥሪ 2009 ካብ ሶማልያ ጠቕሊሉ ምውጽኡ፡ ኣብ መዓስከራቱ ተሸጉጡ ኣሕሊፍዎ።

9-ሰራዊት ኢትዮጵያ ብ24 ታሐሳስ 2006 ንሶማሊያ ምስ ወረረን ንመቓድሾ ምስ ተቈጻጸረን፡ ነቲ ኣብ'ታ ካብ መቓድሾ ኣስታት 250 ኪሎ ሜተር ርሒቓ እትርከብ ከተማ ባይዶዋ ተሓቢኡ ዝነበረ መንግስቲ ፕረዚደንት ዓብዱላሂ ዩሱፍ ተሰኪሙ ኣእትይዎ። ብሰንኩ ድማ ብህዝቢ ሶማሊያ ብሓፈሻ፡ ብፍላይ ድማ ብነበርቲ መቓድሾ ተቐባልነት ስለ ዝሰኣነ፡ መንግስቲ ዓብዱላሂ ዩሱፍ ምስ ምውጻእ ሓይልታት ኢትዮጵያ ካብ ሶማሊያ ወዲቐ።

10. መንግስቲ ኢትዮጵያ ንወራሪ ሰራዊቱ ኣብ ጥሪ 2009 ካብ ሶማሊያ ንኸውጽእ ተገዲዱዮ። እንተኾነ ኣብ መሬት ሶማሊያ ቐጻሊ ወተሃደራዊ ግህሰት ካብ ምፍጻም ኣየቋርጽን ነይሩ። ተቈጻጸሪት ጉጅለ ሶማሊያን ኤርትራን ኣብ ባይቶ ጸጥታ ኣብ ዘቕረቡዮ ጸብጸብ፡ “ሓይልታት ምክልኻል ኢትዮጵያ ብ2009 ኣብ መሬት ሶማሊያ፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ዞባታት ሂራንን ሙዱግን ብስሩዕ ይኣትዉ ከም ዝነበሩ፡ ግዝያዊ መደበር ከም ዘቐሙን፡ ምስ ኣሃል ኣሱና ኮይኖም ኣንጻር ኣል ሸባብ ኣልሙጃሂዲን ወተሃደራዊ ስርሒታት ከም ዘካየዱን ኣብሪሁ። [16]

ተራ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ ብዓይኒ “ተቈጻጸሪት ጉጅለ”

ኣብ'ዚ ኣርእስት'ዚ፡ ተቈጻጸሪት ጉጅለ ሶማሊያን ኤርትራን ናብቶም ኣብ ው.ሕ.ሃ. ዝተተኻኸኡ ዋና ጸሓፍቲ ቡጥሮስ ቃሊ፡ ኮፊ ኣናንን ባንኪ ሙንን፡ ዘቕረቡዮ ንተራ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ ዚምልከት ስሩዕ ጸብጸባት ኪቐርብዮ። ንምትእትታው ኢትዮጵያ ኣብ ሶማሊያ ዚወሃብ ዝነበረ ምክንያታት'ውን ኪስዕብዮ። ከም ዚፍለጥ ባይቶ ጸጥታ፡ ኣብ'ቲ ንምንቅልቋል ፖለቲካውን ሰብኣውን ኩነታት ሶማሊያ ዚምልከት፡ ዋና ጸሓፊ ው.ሕ.ሃ. ነበር ዶክተር ቡጥሮስ ቃሊ ዘቕረቡ ጸብጸብን ውድብ ኣስላማዊ ጉባኣ፡ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃን ማሕበር ሃገራት ኣዕራብን ዘቕረባኦ መጻዋዕታታትን ብምምርካስ፡ ብ23 ጥሪ 1992 ኣብ ዘሕለፎ ውሳኔ ቕ.733፦

1-ኩለን ጉጅለታት ሶማሊያ ብህጹጽ ተኹሲ ኣቋሪጸን፡ ንፍልልያተን ፖለቲካዊ ፍታሕ ንምርካብ ኣብ መስርሕ ዕርቂ ንኪጸንበራ ጸዊዑ።

2-ብመሰረት ምዕራፍ ሸውዓተ ቻርተር ው.ሕ.ሃ. ናብ ሶማሊያ ኣጽዋር ከይኣቱ ኣገዱ።

3-ኩለን ጉጅለታት ወጥሪ ዘዛይድን ንመስርሕ ዘተ ሶማልያ ዘደናጉን ተግባራት ካብ ምፍጻም ንኪቕጠባ ተማሕጺኑ። [17]

ናብ ሶማልያ ኣጽዋር ንኸይኣቱ ዚኸልክል ውሳኔ ይጠሓስ ከም ዘየሎ ንምርግጋጽ ድማ፡ ባይቶ ጸጥታ ብመሰረት'ቲ ብ3 ግንቦት 2002 ዘሕለፎ ውሳኔ ቍ.1407 ዋና ጸሓፊ ው.ሕ.ሃ. ተቈጻጻሪት ጉጅለ “Monitoring Group” ንኸቕውም መዚዙ። ናይ'ታ ጉጅለ ዕማም ድማ፦

1. “እገዳ ኣጽዋር ንኸይገሃስ ምርግጋጽ፡ ብመሬት፡ ብኣየርን ባሕርን ንኸይኣቱ ምክትታል።”
2. “ተክኒካውያን ክኢላታት፡ ኣብ ኣገዳሲ መዳያት ንምግሃስ እገዳ ኣጽዋር ዚምልከት ዝርዝራዊ ሓበሬታ ኪህቡ።”
3. “ኣገዳሲ ኣብ ዝኾነሉ እዋን፡ ኣብ መሬት ሶማልያ፡ ጎረባብቲ ኮና ካልኣት ሃገራትን ብምንቅስቓስ መጽናዕቲ ከካይዳ።”
4. “ሃገራት እቲ ዞባ፡ ንእገዳ ኣጽዋር ምሉእ ብምሉእ ይትግብራኡ ምህላውን ምግምጋም”
5. “ውሳኔ እገዳ ኣጽዋር ዝያዳ ከሓይሎ ዚኸእል ግብራዊ ስጉምታት ብዛዕባ ኪውሰደሉ ዚኸእል ለበዋታት ምቕራብ።”[18]

ስዒቡ ትሕዝቶ ናይ'ቲ ካብ መጋቢት 2003 ክሳብ መጋቢት 2010 ናብ ባይቶ ጸጥታ ዝቐረበ ጸብጻባት ተቈጻጻሪት ጉጅለ ኪቐርብዮ።

ቀዳማይ፦ ጸብጻብ 25 መጋቢት 2003

1-ኢትዮጵያ ኣብ ርእሰ'ቲ ምንጪ ኣጽዋር ንተቓወምቲ ሶማልያ ኮይና ምጽንሓና፡ ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ሶማልያ ንምእታው ነቲ ናይ ሕብረት ኣሰላማዊ መጋበኣያታት ሶማልያ ፈኸራታት ከም ምክንያት ተጠቂማ፡ ቅሉዕ ወተሃደራዊ ወራር ኣካየደት። (ንሕጥቦ ጽሑፍ ቍጽሪ 49 ተመልከት)

2-ወተሃደራዊ ህላወ ኢትዮጵያ ኣብ ምዕራብ ሶማልያ ዓቢ ኣብ ርእሲ ምኳኑ፡ ንዝተፈላለያ ውድባት ሶማልያ -ሓደ ካብኣቶም ባይቶ ዕርቅን ዳግመ ምሕዳስን ሶማልያ- ወተሃደራዊ ሓገዛት ሃበት። (ንሕጥቦ ጽሑፍ ቍጽሪ 52 ተወከስ)

3-ኢትዮጵያ ቀዳማይ መጠነ ሰፊ ስልጠና መጥቃዕቲ ኣብ ዞባ ጌዶ ኣብ ነሓሰን ታሕሳስን 1996 ኣካየደት። ኣብ ዞባ ጌዶ ከባቢታት ደሎ፡ ሎኸን ቢልዳዋን ቀዋሚ መዓስከራት ብምቕም ድማ ክሳዕ የካቲት 2001 ኣብኡ ጸንሐት። (ንሕጥቦ ጽሑፍ ቁጽሪ 53 ርክ)

4-ኢትዮጵያ ንምቕም “ባይቶ ዕርቅን ሕዳሰን ሶማልያ” ኣብ መጋቢት 2001 ኣብ ከተማ ኣውሳ -ኢትዮጵያ- ሓገዘት። ሓደ ካብ መራሕቲ እታ ውድብ ዝኾነ፡ ሑሴን ዓይዲድ ድማ ኢትዮጵያ ብብረትን ጠያይትን ከም ዝሓገዛቶም ተኣሚኑ። (ንሕጥቦ ጽሑፍ ቁጽሪ 58 ተመልከት)

5-ኢትዮጵያ ኣብ መንጎቲ ኣቦ መንበር ፑንትላንድ ዝነበረን ኣብ ሕዳር 2001 ዝተመርጸን ጃምዕ ዓሊ ጃምዕን፡ መሓዛ ኢትዮጵያ ዝኾነን ኣብ ምርጫ ዝኸሰረን በቲ ኢትዮጵያ ዝሃበቶ ኣጽዋር ብሓይሊ ኣብ ግንቦት 2002 ናብ ስልጣኑ ዝተመልሰን ኮሎኔል ዓብዱላሂ ዩሱፍን ዝተፈጥረ ፍልልያት ኣተወት። [19]

ካልኣይ- ጸብጻብ 11 ነሓስ 2004

ኢትዮጵያ እገዳ ኣጽዋር ናብ ሶማልያ ከም ዘይጠሓሰት ትገልጽ ነበረት። እንተኾነ ተቈጻጻሪት ጉጅለ ካብ ዝተፈላለዩ ምንጭታት፡ ኣበጋዛት፡ ዞባውያን ውድባትን ኣባላት ሲቭላዊ ሕብረተ ሰብ ሶማልያን ብዝረኸቡሎም ሓበሬታ፡ መንግስቲ ኢትዮጵያ ንኣበጋዛት ፈኩሲቲ ብረትን ጠያይትን ከም ዝሓገዘት ኣረጋገጸት። (ንሕጥቦታት ቁጽሪ 133, 134, 135, 136 ተመልከት) [20]

ሳልሳይ -ጸብጻብ 4 ግንቦት 2006

ኢትዮጵያ ንመሰጋገሪ ፈደራዊ መንግስቲ ሶማልያ ኣብ ጥሪ፡ መጋቢትን ሚያዝያን 2006 ጽዕነት ሰለስተ መካይን ወተሃደራዊ ኣጽዋር ሃበት። ተቈጻጻሪት ጉጅለ ብወገና፡ ኢትዮጵያ ነቲ ጉዳይ መልሲ ክትህበሉ ብደብዳቤ ሓበረት። እንተኾነ ብርዱእ ምክንያታት መልሲ ኣይረኸበትን። (ንሕጥቦታት ቁጽሪ 22, 23, 24 ናይቲ ጸብጻብ ተመልከት) [21]

ራብዓይኛ ጸብጻብ 22 ሕዳር 2006

አቦ መንበር ፈጻሚ ባይቶ አስላማዊ መጋበአያታት ዝነበረ፡ ሼኽ ሸሪፍ ሼኽ አሕመድ፡ ብ2 ጥቅምቲ 2006 ናብ አቦ መንበር ተቈጻጻሪት ጉጅለ ብራውን ሼምስኪ አብ ዝሰደዶ መልእኽቲ፡

1-ኢትዮጵያ ንመሰጋገሪ ፈደራዊ መንግስቲ ብብዝሒ ከበድቲ አጽዋር እናሃበት፡ ብቐጻሊ ንውሳኔ እገዳ አጽዋር ናብ ሶማሊያ ከም እትጥሕሶ፡

2-ኢትዮጵያ ንብርክት ዝበላ ዓድታት ሶማሊያ ብምጉባጥን ንመሰረታዊ ሰብአዊ መሰላት ነበርቲ እቲ ኸባቢ ብምግሃስን ንናጽነትን ሓድነትን ሶማሊያ ከም እትግህሰ፡

3-ኢትዮጵያ ነቲ አብ ሶማሊያ እተካይዶ ወራርን ተጻብኦን ንምሸፋን፡ ሰራዊት ዓቃቢ ሰላም፡ ካብ ኢጋድን ሕብረት አፍሪቃን ኪልኣኽ ከም እትደፍኣሉ ሓቢሩ።
[22]

ሓመሻይ ናይ ጸብጻብ 18 ሓምለ 2007

ኢትዮጵያ አንጻር ሓይልታት አልሸባብ አልሙጃሂዲን ብ13 ሚያዝያ 2007 ቦምባታት ጸዕዳ ፎስፎረስ ተጠቐመት። ነዚ ድማ ናይ ላባራቶርን ወተሃደራውያን ክኢላታትን አረጋጊጸምዎ። ግዳያት አካላቶም ኪበታተኽ እንከሎ፡ እቲ ዝተደርበዮሉ ከባቢታት ድማ አብ ጸዕዳ ተለዊጡ። (ንሕጥቦታት ቍጽሪ 31, 32, 33 ናይ'ቲ ጸብጻብ ርኣ) [23]

ሻዱሻይኛ ጸብጻብ 24 ሚያዝያ 2008

1-ዲፕሎማሲያውያንን ወተሃደራውያንን ክኢላታትን ከም ዚገልጽዎ፡ አብ ሶማሊያ ዝነበረ ሓይሊ ኢትዮጵያ ካብ 5000 ክሳብ 20000 ይግመት ከም ዝነበረ፡

2-ሓይልታት ኢትዮጵያ ብአሃዱታት መንግስቲ እናተሓገዙ ንሓይልታት ተቐወምቲ ከም ዝሃረሙ፡

3-ሓይልታት ኢትዮጵያ አብ ሶማሊያ ስለያዊ ሓበሬታ ይእክቡ፡ ጸጥታዊ ስርሒታት ይትግብሩን ወተሃደራዊ ኩናት ይመርሑን ከም ዝነበሩ፡

4-ሓይልታት ኢትዮጵያ ክሳብ መወዳእታ 2007 አብ መቐደሻ ዓስኪሮም ድሕሪ ምጽናሕ፡ አብ ካልእ ከባቢታት ብጻዕቲ ኪንቀሳቅሱ ከም ዝጀመሩ፡

5-ኢትዮጵያ አጽዋር ብዝጸዓና ነፈርቲ፡ 25 በረራታት አብ ሶማልያ ከም ዝካየደት፡ ነዚ ድማ ብዝርዝር ሲቭል አቪዥን ከም ዘረጋገጸ፡

6-ኢትዮጵያ ነተን አዕሩኽተይ እትብለን ቀቢላታት ሶማልያ ከም ዘዕጠቐት፡

7-ኢትዮጵያ ንሓይልታት ፑንትላንድ አጽዋርን ጠያይትን ከም ዝሓገዙት፡ (ንሕጥቦታት ቍጽሪ 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94 ናይ'ቲ ጸብጻብ ተወከስ) [24]

ሻውዓይ፡ ጸብጻብ 10 ታሕሳስ 2008

1-ሓይልታት ኢትዮጵያ አብ ሶማልያ ነተን ምስ ኢትዮጵያ ዝተመሓዘዋ ጉጅለታት ከም ዝሓገዙ፡ እዚ ተግባር'ዚ ንውሳኔ እገዳ አጽዋር ናብ ሶማልያ ዚጸረርን ዚግህስን ከም ዝኾነ፡

2-ኢትዮጵያ አሃዱታታ ናብ ሶማልያ ዝለአኸት ብፍቓድ መሰጋገሪ ፈደራዊ መንግስቲ ሶማልያ ከም ዝኾነ፡ ስለ'ዚ ድማ ውሳኔ እገዳ አጽዋር ከም ዘይምልከታ ከም ዝገለጸት፡ ብአገላልጻኦ ናጻ ከም ዝኾነት፡ መንግስቲ ሶማልያ፡ ካብ ውሳኔ እገዳ ንዝኾነ ይኹን ወገን ናጻ ኪገብር ከም ዘይክእል፡ ንገዛእ ርእሰኻ ናጻ ምውጻእ ንባዕሉ ሽግር ከም ዝኾነ፡

3-ተቈጻጸሪት ጉጅለ፡ አዲስ አበባ ንሓይልታት መሰጋገሪ ፈደራዊ መንግስቲ ሶማልያ ምሕጋዛን፡ እዚ ተግባር'ዚ ነቲ ናብ ሶማልያ ብረት ከይለአኸ ዝሓለፈ ውሳኔ ዚግህስ ምጻኑ ከም ዘረጋገጸት፡

4-ኢትዮጵያ ሓይልታታ አብ መወዳእታ ነሓሰ 2008 ዶብ ሶማልያ ከም ዝጠሓሱ፡ ንሰዓብታ ዝኾኑ ሚሊሻታት አጽዋርን ጠያይትን ከም ዝሃቡት፡ (ንሕጥቦታት ቍጽሪ 106, 155, 158, 159 ናይ'ቲ ጸብጻብ ርእ) [25]

ሻሙናይ ፦ ጸብጸብ 10 መጋቢት 2010

ኢትዮጵያ እታ ቐንዲ ናብ ሶማልያ ኣጽዋርን ጠያይትን እትልእኸን ወተሃደራዊ ስልጠና እትህብን ሃገር ከም ዝኾነት። (ንሕጥቦ ቊጽሪ 157 ተወከሰ) [26]

ታሻዓይ፦ ጸብጸብ 20 ሰነ 2011

1-መንግስቲ ኢትዮጵያ ካብ ነዊሕ እዋን ጀሚሩ ንብርክት ዝበላ ዕጡቓት ጉጅለታት ኪኣልን ኪሕግዝን ከም ዝጸንሐ፡

2-ሓደ ካብቲ ንተቈጻጸሪት ጉጅለ ዘሻቐለ ጉዳይ፡ ሓይልታት ምክልኻል ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ዘካይድዎ ጸጥታዊ ስርሒታት ከም ዝኾነ፡ መብዛሕትኡ ወተሃደራዊ ምትእትታው ኢትዮጵያ ኣብ ከባቢታት ጌዶ፡ ቦይ፡ ባኮልን ሔራንን ከም ዝተፈጸመ፡ ሓይልታት ምክልኻል ኢትዮጵያ ብርክት ዝበሉ መዓስከራት ከም ዝመስረቱ፡

3-ኣብ መጋቢት 2011 ሓይልታት ኢትዮጵያ ኣብ ድሆሶማራብ ቊ-21 ወተሃደራዊ መዓስከር ከም ዝመስረቱ፡

4-ህላወ ወተሃደራዊ ሓይልታት ኢትዮጵያ ኣብ መሬት ሶማልያ፡ ነቲ ናብ ሶማልያ ኣጽዋር ንኸይኣቱ ዚእግድ ውሳኔ ከም ዚግህስ [27] ይገልጽ።

ኢትዮጵያ ንዘይምኸነ ተመኸኒ

ካብ መራሕቲ መንግስቲ ኢትዮጵያ፡ ቀዳማይ ሚኒስትር ከምኡውን ሚኒስትር ጉዳያት ወጻኢ ብመገዲ ቀዋሚ ወኪሎም ኣብ ው.ሕ.ሃ. ዝነበረ፡ ኣምባሳደር ዳዊት ዮሃንስ ኣቢሎም ብ13 ሰነ 2007 ናብ ኣቦ መንበር ተቈጻጸሪት ጉጅለ፡ ብሩኖ ሼምስኪ ኣብ ዝለኣኸዎ መልእኽቲ፡ ኣብ ሶማልያ ወተሃደራዊ ምትእትታው ኪገብሩ ዝደረኹም ምኸንያት ብኸምዚ ዚስዕቡ፦

1-ኢትዮጵያ ናይ ነብሰ ምክልኻል መሰላ ከም እተጠቐመት ብምግላጽ፡ ኣሰላማዊ መጋበኣታት ንሃገራዊ ጸጥታ ኣብ ሓደጋ ዘውድኹ ከም ዝኾነ፡

2-ኣብ ሶማልያ ኣንጻር ግብረ ሽበራውያን ባእታታት ይምክቱ ከም ዘለዉ፡

3-መሪሕነት ኪዳን አስላማዊ መጋባታት ግብረ ሽበራዊ ብምጻፍ፡ ናብ ምልእቲ ሶማልያ ከስፋ-ሕፍሕ ብስቕታ ኪረክ ዘይግባእ ጉዳይ ከም ዝኾነ፡

4-ኢትዮጵያ ንነብሳ ንምክልኻል አቕዲማ መጥቃዕቲ ክትወስድ መሰል ከም ዘሎዎ፡

5-ኢትዮጵያ ንርግአት ዞባ ቐርኒ አፍሪቃ ትከላኽል ከም ዘላ፡

6-ሃገራት ኢጋድ ንምትእትታው ኢትዮጵያ ናብ ሶማልያ ከም ዝሓገዛለን ዝደገፋለን፡ . . . ገሊጾም [28]

ትንታኅ ንምክንያታት ኢትዮጵያ

1-ኢትዮጵያ ጸጥታን ርግአትን ዞባ ቐርኒ አፍሪቃ ንክትከላኽል ዝመዘዛ አካል የልቦን። መንግስቲ ኢትዮጵያ ናይተን ንነብሶን ኪከላኽላ ዚኸእላ ሃገራት ቐርኒ አፍሪቃ መጉዚት ኪኸውንዩ ዚደሊ ነይሩ። ኢትዮጵያ ብዘይአፍልጦ ሃገራት ቐርኒ አፍሪቃ፡ ኣብ ክንድአን ኮይና ብስመን ጸጥታአን ክትሕሉ አድላዩት አይነበረትን። ብተወሳኺ ከምቲ አቕዲሙ ኣብ ንኢትዮጵያ ዚምልከት ጽሑፍ ዝተገልጸ፡ ኣብ ልዕሊ ሃገራት ቐርኒ አፍሪቃን ህዝቦንን ውዲት ክትፍጽም እምበር ክትከላኽለሎም ብቕዓት አይነበራን።

2-ንኢትዮጵያ ካብ ሶማልያ ዘጋጠማ ተጸብኦ ስለ ዘየልቦ፡ ነብሳ ምክልኻል ከም እትገብር ምግላጻ ዘምሕረላ አይኮነን።

3-ሶማልያ ንኢትዮጵያ ይኹን ንዝኾነት ጎረቤት ሃገር አየፈራርሀትን። ጠቕነታት ኢትዮጵያ መርትዖ ዘይብሉ ምህትፍታፍ እዩ።

4-ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ምስ ግብረ ሽበራውያን ባእታትት ትዋጋእ ከም ዘላጻ እንተ ገለጸት፡ ንክስታታ መርትዖ ከተቐርብሉ ስለ ዘይከኣለት ዝያዳ ዘቃልግዩ።

5-ህዝቢ ሶማልያ ዚደልዮ ፖለቲካዊ ስርዓት -አስላማዊ ይኹን ዓለማዊ- ንኺመርጽ ናጻ መሰል አሎዎ። ምርጫ ሶማላውያን ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ኮነ ንምምሕዳር አመሪካ ዚምልከት አይኮነን። ሶማልያ ሓራ ሃገርን ናጻ ህዝብን አሎዎ። ህዝቢ ሶማልያ ኣብ ትሕቲ መጉዚትነት ኢትዮጵያ አይነበረን አይክህሉን ድማዩ። እዚ ታሪኻውን ፖለቲካውን ሓቂ ስለ ዝኾነ፡ ገዛእቲ

ኢትዮጵያ ኣብ ታኼላ ሶማልያ ኪሸመሙ እንተ ዘይደልዮም፡ ብዘይካ ምቕባሉን ምኽባሩን ካልእ ምርጫ የብሎምን።

6-ቻርተር ውድብ ኢጋድን ሕብረት ኣፍሪቃን ሉኣላውነትን ሓድነትን ኣባል ሃገራት ኪኸበር ከም ዚግባእን ኣብ ውሽጣዊ ጉዳይ ኣባል ሃገር ምትእትታው ኪህሉ ከም ዘይብሉንዩ ዚእዘዝ። ስለዚ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ ንዘካየዶ ወራር ንምምኽናይ ዝገበሮ ፈተነታት ቅሉዕን ዘይቅቡሉን ጥራይ ዘይኮነ፡ ከም ግቡእ ሓደገኛ ተርእዮ ስለ ዝኾነ ኪኹነን ይግባእ ነይሩ።

ኢትዮጵያ ካብ ሶማልያ እንታይ'ያ ትደሊ ዘላ?!

ኢትዮጵያ ኣብ ሶማልያ፡ እዚ ዚሰዕብ ኪጥቀስ ዚከኣል ሰግኣታትን ባህግታትን ኣሎዋ።

1-ተኸታተልቲ ስርዓታት ኢትዮጵያ ንሶማልያ፡ ከም ሰግኣት ንሃገራዊ ጸጥታኣምዮም ኪርእይዋ ጸኒሑም። ከምኡ'ውን ስርዓታት ኢትዮጵያ፡ እታ ብውዲት ብሪጣንያ ብ 1948 ዝተጸንበረቶም ዞባ ኢጋዴን ኣመና'ያ ተሰግኦም። እንተኾነ ሶማልያ ነዚ ኣብ ታሪኻ መሪር ዝኾነ ምዕራፍዚ፡ ቡቲ ብ4 ሚያዝያ 1988 ኣብ መንጎ ፕረዚደንት መሓመድ ስያድ ባረን ኮሎኔል መንግስቲ ሃይለማርያምን ዝተገበረ ስምምዕ ዓጽያቶ እያ።

2-ሶማልያ ካብዚ ዘላቶ ሽግር ወጺኦ ባህርያውን ታሪኻውን ቦታኣ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ እንተ ደኣ ሒዛ፡ ንዝነበረ ኣጀንዳ ኢትዮጵያ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ብሓፈሻ፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ሶማልያ ዚጸረር'ዩ። ምኽንያቱ ድሌትን ሃንቀውታን ብስርዓት ወያነ ክትመሓደር ዝጸንሐት ኢትዮጵያ፡ ንሶማልያ ቦታቲና ንምምሕዳራ'ዩ ነይሩ።

3-ኢትዮጵያ፡ ሶማልያ ኣብ ዞባ ቐርኒ ኣፍሪቃ ፖለቲካዊ ተራኣ ዘረጋግጽ ሓያል ማእከላይ ሃገራዊ መንግስቲ ኪህልዎ ትደሊ ኣይነበረትን።

4-ስለዚ ድማ፡ ኣበጋዛት ኣብ ሶማልያ ኣዕናዊ ፖለቲካዊ ንጥፊታቶም ንኪቕጽሉ ክትሕግዞምን ከተሰልጥኖምን ጸኒሐ።

5-ኢትዮጵያ አብ ደቡባዊ ኾነ ሰሜናዊ ወገን ሶማሊያ ዚርከባ ወደባት ኪስማየ፡ መርካ፡ መቓድሾ፡ ቦሳሶ፡ በርበራን ዘይላዕ፡ ብኣበጋዛት ወይ መሳርሒታታ ብዝኾና ቐቢላታት ንምቍጽጻር ባህጊ ጸኒሕዋ።

6-ኢትዮጵያ ትርጉም ዘይብሉ ምክንያታት እናቕረበት፡ እንሓንሳእ ድማ ነብሰ ምክልኻልን ምምካት ግብረ ሽበራን ብዚብል ምስምስ፡ ንናይ ኣመሪካ ፖሊሲ አብ ሶማሊያን ፍሉይ ኣጀንዳኣን አብ ምትግባርያ ጸኒሓ። በዚ ከኣ ስትራተጂ ኢትዮጵያ አብ ሶማሊያ ብሓደ እምኒ ክልተ ኣዕዋፍ እናሃረመ ኪቐጽል ጸኒሑ።

ውጽኢት መርገጺ ኢትዮጵያ አብ ሶማሊያ ዘነጽሮ ሓቂ እንተ ደኣ ሃልዩ፡ ኢትዮጵያ ብፍላጥ ይኹን ብዘይፍላጥ፡ ብመሰረት ፍሉይ ኣጀንዳኣ መጻኢ ዕድል ሶማሊያ ክትውስን ድሌት ከም ዝጸንሓ ዘረድእ እዩ። ኢትዮጵያ ገና ነቲ ዘይሓወዩ ዘሎን አብ ኣእምሮ ሶማላውያን ዝተቐርጸን ታሪኻዊ ቕስለ መሊሳያ ጎዲኣቶ። በዚ ድማ እዚ ኣሉታዊ መርገጺ ኢትዮጵያ ንናይ መጻኢ ዝምድና ክልቲኣን ሃገራት ዘጸልምት እዩ።

ዞባዊ ኣጀንዳ ኢትዮጵያ

ዞባዊ ፖሊሲ መንግስቲ መለስ ዜናውን ሃይለማርያም ደሳለኝን ካብ ፖሊሲታት ስርዓት ንጉስ ሃይለ ሰላሰን ኮሎኔል መንግስቲ ሃይለማርያምን ዝተፈልዩ ዘይኮነስ፡ ምስ ገለ ገለ ፍሉይነቱ፡ ናቱ መቐጸልታዮ። ዕላማቲ ፖሊሲ፡ ብሓገዝን ባርኾትን ኣመሪካ፡ ብዋጋ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪቃን ዓበይቲ ቐላያትን፡ ኢትዮጵያ ብፖለቲካዊ፡ ወተሃደራውን ቍጠባውን መዳያት ዞባዊት ሓይሊ ንክትከውንዮ። ብዘይካዚ ኢትዮጵያ፡ ንዓኣን ንትካል ስለያ ኣመሪካን ዚምእዘቱ ግብረ ሽበራውያንን ዘይሃገራውያንን ባእታታት ብምውዳብ፡ ምዕላም፡ ምዕጣቕን ምምዋልን፡ ንሃገራዊ ሓድነት ናይተን ሃገራት አብ ምዝራግ እያ ክትሰርሕ ጸኒሓ። ብ2006 ዝተኻየደ ወራር ኢትዮጵያ አብ ሶማሊያ፡ አብ ናይ ወጻኢ ፖሊሲ ኢትዮጵያ ሓድሽ ተርእዮ ኣይኮነን። ኢትዮጵያ አብ ወሽጣዊ ጎዲይ ጎረባብታ ብምእታው ኣንጻሮም ኣዕናውን ዘይምክኑይን ኩናት ብምክያዳ አብ ምግሃስ ሉኣላውነት ሃገራት ብዞባን ዓለምን ዝተፈልጠት ሃገር እያ። ብ7 ሰነ 2000 ድማ ዞባዊ ፖሊሲ ኢትዮጵያ ብኸምዚ ዚስዕብ ኪኸውን ተወሲኑ።

1-ንሶማሊያ ብምምቕቓል ቀቢላውያን ዞባታት ወይ ሳንድታት ምምስራት፡

2-ንኤርትራ አብ ብርክት ዝበላ ፈደራዊ ዞባታት ምምቕቓል፡

3-ንምንጻል ደቡብ ሱዳን ምሕጋዝ፡ ሓድነት ሱዳን ንምዝራግ፡ ንጸጥታኡን ርግኣቱን ዘሰግኡ ፖለቲካውን ወተሃደራውን ምንቅስቃሳት ምሕጋዝ፡

4-ነታ ኣብ ጽባሕ ናጽነት ጅቡቲ ብ27 ሰነ 1977 ምስ ጅቡቲ ወተሃደራዊ፡ ፖለቲካውን ቍጠባውን ስምምዕ ዝገበረት ፈረንሳ ብዘየቑጥዕ መንገዲ፡ ንናይ ጅቡቲ ናይ ወጻኢ ፖሊሲ ብምፍርራሕን ብምስግዳድን ምቑጽጻር፡

5-ሃገራት ዞባ ዓበይቲ ቐላያት ከም ቀንዲ መሻርኽቲ ኣብ ዞባ መሳጥሕ ኒል ከም ምጻነን መጠን፡ ጽልዋ ኢትዮጵያ ናብኣተን ምስፋሕ፡

6-ብዛዕባ ማይ ፈለግ ኒል፡ ኣብ መጻኢ ምስ ምስሪ ንዘጋጥም ዓቢ መኸተ ምድላው፡[29]

መልሲ ምስሪ ኣብቲ ናይ ኢትዮጵያ ወረቐት ኣይደንገዮን። ዶክተር ዓብደልማልክ ያዳ ኣብ ዘቕረቦ ትንተናዊ ጽሑፍ፡ ዚምልከቶም ሰበ ስልጣን ምስሪ፡ ነቲ ኢትዮጵያ ኣብ ፈለግ ኒል ንመጻኢ እትኸተሎ ማያዊ ፖሊሲ ኣቐልቦ ከህቡሉ ኣዘኻኸሩ። [30] ኢትዮጵያ ብወገና ድሕሪ ዓሰርተ ዓመት፡ ካብቲ ሰትራተጅያዊ ወረቐታ ዝዘርግሓትሉ ዕለት፡ ንሸውዓተ ኣባላት ሃገራት ገማግም ፈለግ ኒል ብምምራሕ ኣንጻር ምስርን ሱዳንን ሓደ ጉጅለ ኣቐመት። ብ14 ግንቦት 2010 ድማ ኣርባዕተ ሃገራት፡ ኢትዮጵያ፡ ኡጋንዳ፡ ርዋንዳን ታንዛንያን ዝተሳተፉኦ ሓድሽ ንምምቕራሕ ማይ ፈለግ ኒል ዚምልከት ስምምዕ ተኸቲሙ። እዚ ዚሰዕብ ትሕዝቶ ድማ ነይርዎ።

1-ንስምምዓት 1929ን 1959ን ምስራዝ፡

2-ማይ ፈለግ ኒል ከም ብሓድሽ ምምቕራሕ፡

3-ኣብ ኢትዮጵያ ቤት ጽሕፈቱ ዝኾነ ኮሚሽን ፈለግ ኒል ምቕም። እቲ ኮሚሽን ኣብ ክልቲኡ መሳጥሕ -ጳዕዳን ሰማያውን ኒል- መስኖኣዊ መትረባትን ሓጽብታትን ኣብ ዚህነጸሉ እዋን ናይ ምምራሕ ሓላፍነት ኪሰከም፡ [31]

እቲ ስምምዕ ኣብ ዝተኸተመሉ ዕለት ብመንግስቲ ወያነ ዚውነን “ትግራይ ኣንላይን” ዝተባህለ መርበብ ሓበሬታ ኣብ ርእሰ ዓንቀጹ ኣብ ዘውጸኦ ጽሑፍ፡ “ትርጉም ዘይብሉ ፈኸራታትን ቈይቑን ግዜኡ ከም ዘብቐዐ ምስራውያን ኪርድኡ ኣሎዎም፡ ንማይ ፈለግ ኒል ብፍትሓውን ማዕርነታውን ኣገባብ ምምቕራሕ ግዜኡ ኣኸሊዮ፡” ምስ በለ፡ “ዕላማኡም ንምርግጋጽ ሓይሊ ኪጥቀሙ

ይሓስቡ እንተ ደኣ አልዮም ድማ፡ ንሰራዊቶም፡ ብ16 ሕዳር 1875 ኣብ ጉራዕ ብሰራዊት ሃጺይ ዮሃንስ እንታይ ከም ዘጋጠሞ ኪዝክርዎ ይግባእ። እቲ ጉዳይ ክሳብ ክንድኡ ኣይዕረግ እምበር፡ ኢትዮጵያ ቦምባታት ዝጸፃና ሽዱሽተ ነፈርቲ ኩናት ናብ ዲጋ ኣስዋን እንተ ደኣ ሰዲዳ እንታይ ከም ዘጋጥም ንምግማቱ ዘሽግር ኣይኮነን።” ኪብል ገለጹ። [32] እቲ ርእሰ ዓንቀጽ ካብ ዝተዘርገሐሉ ድሕሪ ክልተ መዓልቲ ቀዳማይ ሚኒስትር ኢትዮጵያ ዝነበረ፡ መለስ ዜናዊ ብ19 ግንቦት 2010 ምስ ተለቪዥን ኣልጀዚራ ኣብ ዝገበሮ ቃለ መጠይቕ፡ ኣንጻር ምስሪ ሓያል ዜናዊ ዘመተ ኣካይዱ። ንሱ ኣብቲ ዝገበሮ ቃለ መጠይቕ፡ “ገለ ምስራውያን ‘ማይ ፈለግ ኒል ዋንነት ናይ ምስሪ’ዩ፡ ናይ ምምቕራሙ ሓላፍነት ዘሎዎ ሽኣ ንሳ’ያ፡ ሃገራት ምንጪ ኒል ግን ነቲ ማይ ኪጥቀማሉ ዓቕሚ የብለንን፡ ምክንያቱ ድኻታትን ዘይርጉኣትን ስለ

ዝኾና፡” ኪብል ዝኣረገ ኣተሓሳስባ ከም ዘሎዎም እፈልጥ እዩ። ሕጂ ግን ኩነታት ተቐይሩዮ። ልክዕ ኢትዮጵያ ድኻ ሃገር እያ። እንተኾነ ኣገዳሲ ባህርያዊ ጸጋታት ተጠቐማ ኣብቲ ፈለግ ትሕተ ቅርጽን ሓጽብታትን ክትሃንጽ እያ።” ብምባል ሓቢሩ። [33]

መሓዛ ኢትዮጵያ ዝኾነት ኣመሪካ፡ ንኹሉ ናይ ውሽጥን ደገን ፖሊሲታት ኢትዮጵያ ዘይትድግፍ ትኹንምበር፡ በቲ ካልእ መዳይ፡ ከምቲ ኣብ ታሕሳስ 2006 ኢትዮጵያ ኣንጻር ሶማሊያ ዘካየደቶ ወተሃደራዊ ወራር፡ ብውድብ ኢጋድን ሕብረት ኣፍሪቃን ተሓጊዛ በይናዊ ፖለቲካዊ መርገጺ ንክትወስድ ተተባብዓ’ያ ነይራ። ከምኡውን ተቈጻጻሪት ጉጅለ ሶማሊያን ኤርትራን ኣብቲ ብ10 መጋቢት 2010 ናብ ባይቶ ጸጥታ ዘቕረቡቶ ጸብጸብ፡ ኢትዮጵያ ብቐጻሊ ሉኣላውነት ሶማሊያ ከም እትግህስ ኣነጺራቶ’ያ። ከም ዚፍለጥ እቲ ብተጽዕኖ ምምሕዳር ኣመሪካ፡ ባይቶ ጸጥታ እንጻር ኤርትራ ብ23 ታሕሳስ 2009 ዘሕለፎ ውሳኔ ቍጽሪ 1907፡ ኣመሪካ ዘዳለወቶ፡ ኢትዮጵያን ኢጋንዳን ከም ናተን ዝተቐበላኦ፡ ውድብ ኢጋድን ሕብረት ኣፍሪቃን ዝተሰማምዓሉ ኮይኑ፡ እንደገና ናብ ኣመሪካ ተመለሱ ብዲፕሎማሲያዊ ጸዕርን ጸቕጥታትን፡ ባይቶ ጸጥታ ከም ዘሕልፎ ዝተገበረ እዩ። ካልእ ፍጻመታት’ቲ ዞባን ብውክልና ይኹን ብዘይውክልና ተራ ኢትዮጵያ ኣብኡንውን ተመሳሰሊ እዩ።

ፖሊሲ ስርዓት አብዬ አሕመድ አብ ሶማሊያ

ብ2012 ቀዳማይ ሚኒስትር ኢትዮጵያ መለስ ዜናዊ ምስ ሞተ፡ አብቲ እዋንቲ ንዕኡ ዝተከአ ሃይለማርያም ደሳለኝ፡ ኪጥቀስ ዚከኣል ለውጢ ኣየምጸአን። አብ የካቲት 2018 ድማ ተገዲዶ ስልጣኑ ገዲፉ። ብድሕሪኡ አብ ኣዲስ ኣበባ ስልጣን ዝሓዘ ዶክተር አብዬ አሕመድ ዓሊ ንውሽጣዊ ጸገማት ኢትዮጵያ ንምፍታሕ ምስ ጎረቤታት ሃገራት፡ ኤርትራ፡ ሶማሊያን ምስርን ዝጸንሐ ወጥርታትን ቊርቊሳትን ንምእላይን፡ ንውሽጥን ወጸእን ዘገልግል ሓድሽ ፖሊሲ ኢትዮጵያ ስኢሉ።

ከም ውጽኢቱ ድማ ቐዳማይ ሚኒስትር ኢትዮጵያ ብ16 ሰኔ 2018 ናብ መቐድሾ ዑደት ብምክያድ፡ ንናይ ኢትዮጵያ አብ ውሽጣዊ ጉዳይ ሶማሊያ ምትእትታው ደው ዘበለ ስምምዓት፡ ምስ ፕረዚደንት ሶማሊያ መሓመድ ዓብዱላሂ ኸቲሙ። አብ መንጎ ኸልቲአን ሃገራት ነዚ ዚስዕብ መሰረት ዘቐመ ሓድሽ ዝምድና ተመስሪቱ።

1-ንናይ ክልቲአን ሃገራት ሉኣላውነትን ሓድነትን መሬት ዘረጋግጽ፡ ፖለቲካዊ ናጽነት፡ ሃገራዊ ሓድነትን ሓድሕዳዊ ምክብባርን ኪህሉ፡

2-ስነትን ሓድነትን ሶማሊያ ንምርግጋጽ ናብ ኩለን ሓይልታት ሶማሊያ ጸውዒት ምቕራብ፡

3-አብ መንጎ መቐድሾን ኣዲስ ኣበባን ዘሎ ዝምድና ንምሕያል፡ አብ ዓበይቲ ኸተማታት ክልቲአን ሃገራት ዲፕሎማሲያውን ቆንስላውን አብያተ ጽሕፈት ምክፋት፡

4-ሰላምን ርግኣትን ምስፋን፡ ንግብረ ሽበራ ምምካት፡ ከምኡ ድማ ልምዓትን ብልጽግናን ንምርግጋጽ ንኸባቢታት ዶብ ክልቲአን ሃገራት ምውሓስ፡

5-ናጽነት ንግድን ምምዕባል ጽርግያታትን ዘፍቅድን ናይ ወጸኢ ወፍሪ ዚስሕብን ኣድላዪ ስጉምታት ምውሳድ፡

6-አብ መንጎ ክልቲአን ሃገራት፡ ከምኡ ድማ አብ መንጎ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪቃን ምልእቲ ኸፍለ ዓለም ኣፍሪቃን ምምልላእ ንምርግጋጽ ምስራሕ፡ [34]

አብዬ አሕመድ ዝምድና ኢትዮጵያን ሶማሊያን ብምምሕያሽ፡ ነቲ ኣቐዲሙ ዝተገልጸ፡ ካብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ዝጀመረ ጸልማት ናይ ሽግር መዋእል ንድሕሪኡ ዝገደፈ ኣዎንታዊ ግብራዊ ስጉምቲዩ ወሲዶ። ንረብሓ ሃገራት ቀርኒ

አፍሪቃ ብሔራሽ፡ ብፍላይ ድማ ንረብሓ ኸልቲኡ ህዝብታትን ሃገራትን ዘገልግል ናይ ምትሕግጋዝ ተስፋ ዚህብ ሓድሽ መድረኽ ፈጠሩ ኣሎ።